

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Hamidullah AZİZİ

**İNSANİ DİPLOMASİ TÜRÜ OLARAK TÜRK İŞBİRLİĞİ VE KOORDİNASYON
AJANSI'NIN AFGANİSTAN'DAKİ FAALİYETLERİ VE TÜRKİYE-AFGANİSTAN
İLİŞKİLERİNDEKİ ROLÜ**

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Hamidullah AZİZİ

**İNSANİ DİPLOMASİ TÜRÜ OLARAK TÜRK İŞBİRLİĞİ VE KOORDİNASYON
AJANSI'NIN AFGANİSTAN'DAKİ FAALİYETLERİ VE TÜRKİYE-AFGANİSTAN
İLİŞKİLERİNDEKİ ROLÜ**

Danışman

Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Hamidullah AZİZİ'nin bu çalışması, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : **Prof. Dr. Hayati AKTAŞ** (İmza)

Üye (Danışmanı) : **Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK** (İmza)

Üye : **Doç. Dr. Mehmet DOĞAN** (İmza)

Tez Başlığı: İnsani Diplomasi Türü Olarak Türk İşbirliği Ve Koordinasyon Ajansı'nın Afganistan'daki Faaliyetleri Ve Türkiye-Afganistan İlişkilerindeki Rolü
--

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi :/....../2024

Mezuniyet Tarihi : 08/08/2024

(İmza)

Prof. Dr. Seda BAYRAKTAR

Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “İnsani Diplomasi Türü Olarak Türk İşbirliği Ve Koordinasyon Ajansı’nın Afganistan’daki Faaliyetleri Ve Türkiye-Afganistan İlişkilerindeki Rolü” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Hamidullah AZİZİ

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Hamidullah Azi
Öğrenci Numarası	202052038504
Anabilim Dalı	Uluslararası İlişkiler
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK
Yüksek Lisans Tez Başlığı	İNSANİ DİPLOMASİ TÜRÜ OLARAK TÜRK İŞBİRLİĞİ VE KOORDİNASYON AJANSI'NIN AFGANİSTAN'DAKİ FAALİYETLERİ VE TÜRKİYE-AFGANİSTAN İLİŞKİLERİNDEKİ ROLÜ
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2421275936
Rapor Tarihi	
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %21 Alıntılar dahil: %28
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 86 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşılıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Danışman Öğretim Üyesi Unvanı, Adı-Soyadı Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK İmza	

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ.....	iii
GRAFİKLER LİSTESİ	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ	v
FOTOĞRAFLAR LESTESİ.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii
ÖZET	x
SUMMARY	xi
ÖNSÖZ	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESEL SİYASETTE YUMUŞAK GÜÇ KAVRAMI OLARAK TÜRK İŞBİRLİĞİ VE KOORDİNASYON AJANSI (TİKA)

1.1. Uluslararası İlişkilerde Yumuşak Güç: Kavram ve Tartışmalar.....	3
1.1.1. Bir Yumuşak Güç Unsuru Olarak Tika'nın Kuruluşu	8
1.1.2. Tika'nın Görev ve Sorumlulukları	10
1.1.3. Tika'nın Misyon ve Vizyonu.....	13
1.1.4. Tika'nın Projeleri ve Faaliyetleri.....	15
1.1.4.1. 2004'ten 2008'a TİKA'nın Faaliyetleri.....	17
1.1.5. Tika'nın İnsani Diplomasideki İmajı.....	33
1.1.6. Tika'nın Halkla İlişkilerdeki Konumu	35

İKİNCİ BÖLÜM

BİR YUMUŞAK GÜÇ UNSURU OLARAK TÜRK İŞBİRLİĞİ VE KALKINMA AJANSI'NIN AFGANİSTAN'DA FAALİYETLERİ VE AFGANİSTAN BASININA BU FAALİYETLERİN YANSIMASI

2.1. Tika'nın Afganistan'da Kuruluşu	37
2.1.1. Tika'nın Afganistan'da Bütçe ve Faaliyetleri.....	40
2.1.2. Tika'nın Afganistan'da Stratejik Faaliyetleri	46
2.1.3. Tika'nın Afganistan'da Siyasi Faaliyetleri	48
2.1.4. Tika'nın Afganistan'da Eğitim Faaliyetleri.....	49
2.1.5. Tika'nın Afganistan'da Güvenlik Faaliyeti	50
2.1.6. Afganistan Basınında Tika'nın Yeri.....	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK İŞBİRLİĞİ VE KALKINMA AJANSI'NIN AFGANİSTAN FAALİYETLERİNİN TÜRKİYE-AFGANİSTAN İLİŞKİLERİNDEKİ ROLÜ

3.1. Türk İşbirliği Ve Kalkınma Ajansı'nın Afganistan'daki Faaliyetlerinin Ankara-Kabil İlişkilerine Etkileri.....	51
3.1.1. Tika'nın Afganistan'da Ekonomik İlişkiler Üzerindeki Etkileri	56
3.1.2. Tika'nın Afganistan'da Siyasi Etkileri	58
3.1.3. Tika'nın Sosyo-Kültürel Etkileri	59
3.1.4. Tika'nın Ulaştırma ve Altyapı Üzerindeki Etkileri	60
3.1.5. Tika'nın Güvenlik İlişkileri Üzerindeki Etkileri	61
SONUÇ	63
KAYNAKÇA	65
ÖZGEÇMİŞ	69

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. TİKA'nın 2018-2023 Temel Performans Göstergeleri.....	14
Tablo 1.2. Türkiye'nin En Çok Yardım Yaptığı Ülkeler (2020; Milyon ABD Doları).....	15
Tablo 1.3. Bin Yıl Kalkınma Hedefleri	17
Tablo 1.4. Yardımın Türüne Göre Sınıflandırma	18
Tablo 1.5. Afganistan Sağlık İşlem Sayıları 2006-2007	29
Tablo 1.6 2008 Yılında Afganistan'da Açılan Su Kuyuları Tablosu	33

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1. DAC Teknik Yardım Gelişimini Gösteren (1987-2003) (Mil.Dol.)	20
Grafik 1.2. 2005 Proje ve Faaliyet Dağılımı (Bölgesel) (Adet)	23
Grafik 1.3. 2005 Proje ve Faaliyet Dağılımı (Bölgesel) (%).....	23
Grafik 1.4. 2005 Yılına Ait Proje ve Faaliyetlerin Sektörel Olarak Dağılımı (Adet olarak)	24
Grafik 1.5. 2005 Yılına Ait Proje ve Faaliyet Sektörel Dağılımı (Yüzdesel)	25
Grafik 1.6. 2005 Yılına Ait İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Dağılımı (Bölgesel)	26
Grafik 1.7. 2005 Yılına Ait Tesis ve Ekipman Dağılımı Kıtalar Arası Gösterimi	26
Grafik 1.8. 2005 Yılına Ait Proje ve Faaliyetlerden Yararlananların Ülkesel Gösterimi	27
Grafik 1.9. 2005 Yılına Ait Proje ve Faaliyetlerin Kişi Başı Olarak Sektörel Dağılımı...	27
Grafik 1.10. Afganistan’da Harcamaların Sektörel Dağılımı	29
Grafik 2.1. TİKA’nın Afganistan’daki Bütçesi 2004’ten 2023’a kadar (Milyon Dolar) ..	41

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. 2005 Yılına Ait TİKA'nın Proje ve Faaliyetleri.....	21
Şekil 1.2. 2008 Yılında Afganistan'da İnşa Edilen Okullar.....	32

FOTOĞRAFLAR LESTESİ

Fotoğraf 1. 1. TİKA'nın Temel Değerleri	12
Fotoğraf 1. 2. TİKA'nın Afganistan'daki Afgan-Türk Dostluk Çocuk Hastanesi	42
Fotoğraf 1. 3. TİKA'nın Afganistan'daki Afgan-Türk Dostluk Çocuk Hastanesi	42
Fotoğraf 1. 4. Afganistan, Kabil, Atatürk Çocuk Hastanesi.....	44
Fotoğraf 1. 5. TİKA'dan Afganistan'a Maske Yardımı	46
Fotoğraf 1. 6. 1921 Türkiye ve Afganistan Amanullah Han'ın Türkiye'ye ziyareti.....	55

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADB	: The Asian Development Bank/ Asya Kalkınma Bankası
AWSE	: Afgan Kadın Hizmetleri ve Eğitim Derneği
ASDF	: Asya Kalkınma Fonu
BM	: Birleşmiş Milletler
BKH	: Binyıl Kalkınma Hedefleri
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BSECA	: Karadeniz ve Orta Asya Ekonomik Görünümü
BSTDB	: Black Sea Trade and Development Bank/ Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası
DB	: Dünya Bankası
DAC	: Development Assistance Committee/ Kalkınma Yardım Komitesi
EAA	: Education Above All/ Her şeyden önce Eğitim
EİT-ECO	: Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
FAO	: Food and Agriculture Organization/ Gıda ve Tarım Örgütü
GEF	: Global Environment Facility/ Küresel Çevre Tesisi
G8	: Group Of Eight/ Sekizler Grubu
ISDB	: İslam Kalkınma Bankası
ITC	: International Trade Centre/ Uluslararası Ticaret Merkezi
ITU	: International Telecommunication Union/ Uluslararası Telekomünikasyon

Birliği

İİT	: İslam İşbirliği Teşkilatı
JICA	: Japan International Corporation Agency/ Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KAP	: Kalkınma Yardımları Kapasite Programı
KOICA	: Korea International Corporation Agency/ Kore Uluslararası İşbirliği Ajansı
KEK	: Karma Ekonomik Komisyon
NATO	: North Atlantic Treaty Organization/ Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OECD	: Organisation For Economic Co-operation and Development/ Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OXFAM	: Oxford Committee For Famine Relief/ Oxford Kıtılığa Yardım Komitesi
OCHA	: United Nations Office For the Coordination Of Humanitarian Affairs/ Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinasyon Ofisi
PKO	: Program Koordinasyon Ofisi
RKY	: Resmi Kalkınma Yardımları
RECCA	: Afganistan İçin Bölgesel Ekonomik İşbirliği Konferansı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
SSGB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
KSEM	: Kabil Sürekli Eğitim Merkezi
SESRIC	: The Statistical Economic and Social Research and Training Centre For

İslamic Countries/ İslam Ülkeleri İstatistik Ekonomik ve Sosyal Araştırma
Ve Eğitim Merkezi

SCP	: Singapore Cooperation Programme/ Singapur İşbirliği Programı
SIDA	: Swedish International Development Cooperation Agency/ İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı
S.	: Sayfa
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNESCO	: United Nations Educational Scientific and Cultural Organization/ Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNICEF	: United Nations International Childrens Emergency Fund/ Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuk Acil Yardım Fonu
USAID	: United States Agency For International Development/ Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı
WHO	: World Health Organization/ Dünya Sağlık Örgütü
YEE	: Yunus Emre Enstitüsü
YTB	: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

ÖZET

Bu çalışma, halkla ilişkiler bağlamında Türkiye'nin en önemli insani diplomasi uygulayıcısı olarak TİKA'nın Afganistan'da ne tür sosyo-kültürel ve ekonomik faaliyetleri olduğunu tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır. Disiplinler arası bir kavram olarak yakın dönemde ortaya çıkan ve üzerinde yeni yeni akademik çalışmaların yapılmaya başlandığı insani diplomasi uygulayıcısı TİKA'nın, uluslararası ilişkiler ve halkla ilişkiler ortak araştırma alanıyla Afganistan coğrafyasında üstlendiği sorumluluk yayımlanan resmi veriler ışığında incelenmiştir. 1991 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan uluslararası sistemde özellikle doğu coğrafyalarında kurumsal yapıya geçişin gerekliliği daha net olarak hissedilmiştir. Türkiye böylesi bir konjonktürde Avrasya'da bulunan Türk ve Müslüman topluluklara yönelik stratejik bir dış politika konsepti geliştirilmiştir. Nitekim Türkiye'nin kendi yumuşak güç potansiyeline katkı sağlayan kültürel zenginlikleri tespit edip araştırmak ve ortak bir bağ kurarak dış politika enstrümanlarını Afganistan coğrafyasında kuvvetlendirmek elzem hale gelmiştir. Bu sürecin Türk dış politikasına nasıl katkı sağladığı sorunu bir yönüyle “yumuşak güç” kavramının irdelenmesiyle izah edilebilir. Bu düşünceden hareketle literatüre yumuşak güç kavramını kazandıran Joseph S. Ney'in ileri sürdüğü perspektifin analizi oldukça önemlidir. Nitekim günümüz uluslararası sisteminde başarılı devletler, yumuşak güç uzuvlarının uluslararası ilişkilerdeki yerini, etkisini ve önemini daha fazla dikkate alarak faaliyetlerini arttırma çabasıdadır. Türkiye de bu ülkeler gibi yumuşak güç unsurunu ülke çıkarları adına Afganistan bölgesinde kullanmaktadır. Uluslararası ilişkiler disiplininde sıkça bahsedilen “yumuşak güç” kavramı bu çalışmada Türkiye'nin sahip olduğu tarihsel ve kültürel birikimiyle mevcut unsur ve potansiyeli göz önüne alarak ele alınmaktadır. Başka bir ifadeyle bu çalışmada Türk dış politikasında Afganistan'a yönelik hangi uluslararası koşullarda yumuşak güç politikası yürütüldüğü sorusuna cevap aranmaktadır. 2004-2014 yılları arasındaki uluslararası değişimler ve bölgesel gelişmeler ışığında Türkiye'nin Afganistan'a yönelik genelinde yumuşak güç özelinde ise TİKA faaliyetleri nitel araştırma yöntemleri kullanılarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Afganistan, TİKA, Halkla İlişkiler, İnsani Diplomasi, Uluslararası İlişkileri, Yumuşak Güç.

SUMMARY

THE ACTIVITIES OF THE TURKISH COOPERATION AND COORDINATION AGENCY IN AFGHANISTAN AS A TYPE OF HUMANITARIAN DIPLOMACY AND ITS ROLE IN TURKEY-AFGHANISTAN RELATIONS

This study was prepared to determine what kind of socio-cultural and economic activities TİKA, as Turkey's most important humanitarian diplomacy practitioner, has in Afghanistan in the context of public relations. The responsibility undertaken by TİKA, a humanitarian diplomacy practitioner that has recently emerged as an interdisciplinary concept and on which new academic studies have begun, in the geography of Afghanistan with its joint research field of international relations and public relations, has been examined in the light of published official data. In the international system that emerged after the dissolution of the Union of Soviet Socialist Republics in 1991, the necessity of transition to an institutional structure was felt more clearly, especially in the eastern geographies. In such a conjuncture, Türkiye developed a strategic foreign policy concept for the Turkish and Muslim communities in Eurasia. As a matter of fact, it has become essential to identify and research the cultural riches that contribute to Turkey's own soft power potential and to strengthen foreign policy instruments in the Afghanistan geography by establishing a common bond. The question of how this process contributes to Turkish foreign policy can be explained, in part, by examining the concept of "soft power". Based on this idea, the analysis of the perspective put forward by Joseph S. Ney, who introduced the concept of soft power to the literature, is very important. As a matter of fact, in today's international system, successful states strive to increase their activities by paying more attention to the place, influence and importance of soft power organs in international relations. Like these countries, Turkey uses its soft power element in the Afghanistan region on behalf of the country's interests. The concept of "soft power", which is frequently mentioned in the discipline of international relations, is discussed in this study by taking into account Turkey's historical and cultural background and existing elements and potential. In other words, this study seeks an answer to the question under what international conditions soft power policy is carried out towards Afghanistan in Turkish foreign policy. In the light of international changes and regional developments between 2004 and 2014, Turkey's soft power activities in Afghanistan in general and TİKA activities in particular were examined using qualitative research methods.

Keywords: Afghanistan, TİKA, Public Relations, Humanitarian Diplomacy, International Relations, Soft Power.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her aşamasında fikir ve yönlendirmeleriyle destek olan değerli danışman hocam Sayın Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK ve bu süreçte sabrı ile desteğini sürekli hissettiğim sevgili eşim Muhiba NAİZY’ya teşekkür ederim.

ÖNSÖZ

İçinde yaşadığımız dönem globalleşmenin hızla ilerlediği, mesafelerin kısaldığı, uluslararası ticaretin giderek arttığı, kültürler arası iletişimin güçlendiği ve farklı ya da aynı kültüre sahip uzak ya da yakın coğrafyalarda yaşayan insanların anlık olarak haberleşebildiği bir dönemdir. Böylesi bir çağda uluslararası diplomaside kamu diplomasisi ön plana çıktığı gibi kamu diplomasi içinde de yumuşak güç aygıtları dikkat çekmektedir. Yumuşak güç unsurlarının sunduğu hızlı bilgi paylaşımı insanların hayatlarını kolaylaştırdığı kadar ülkelerin dış politikaları üzerinde etkili sonuçlar da oluşturabilmektedir. Bu noktadan hareketle Türkiye'nin en büyük yumuşak güç unsurlarından biri olan TİKA'da Afganistan'da bir taraftan Afgan halkının sorunlara çözüm ürettiği gibi diğer taraftan da Türkiye-Afganistan ilişkilerine kalıcı katkılar sunabilmektedir.

Bu araştırma; “İnsani Diplomasi Türü Olarak Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı'nın Afganistan'daki Faaliyetleri ve Türkiye-Afganistan İlişkilerindeki Rolü” başlığı altında incelenmiş olup TİKA'nın Türkiye-Afganistan ilişkilerinde üstlendiği rol ve sorumluluk analiz edilmiştir.

GİRİŞ

Günümüz uluslararası sisteminde iletişim büyük önem kazanmıştır. İletişimde bu denli büyük bir dönüşümün kazanmasının temel nedeni teknolojiye ilerlemelerdir. Nitekim İstanbul'dan uçakla sadece üç saatte elli ülkeye ulaşılabilir. Çin'den hareket eden yük gemileri birkaç hafta içinde Güney Avrupa limanlarına yüzebilir. Bu durum uluslararası ticaretten yolcu trafiğine kadar insanı ilgilendiren tüm alanları kapsamaktadır. Teknoloji, iletişim, ticaret ve turizmde meydana gelen bu gelişmeler kaçınılmaz olarak kültürel etkileşimleri de beraberinde getirmektedir. Kùltürler arası etkileşim ise daha güçlü siyasi bağların, daha etkin uluslararası ticaretin ya da güvenlik ilişkilerinin tesisine fayda sağlamaktadır. Üstelik geçmişten günümüze süregelen kültürel ilişkilerin olduğu ülkelerde bu durum daha güçlü bağlarla ve hızla gelişerek mesafe katetmektedir.

Bu noktadan hareketle, Türkiye-Afganistan ilişkileri köklü bir tarihsel geçmişe sahiptir. Dini, kültürel ve akrabalık bağları bulunan bu iki ülkenin siyasi ilişkileri bu üç ana unsur ile giderek güçlenmektedir. Türk ve Afgan toplumlarının geçmiş bağlarına yönelik en etkileyici örnek Hz. Mevlâna'dır. Ünlü Afgan şeyhi, alimi ve yazarı Hz. Mevlâna Celaleddin Muhammed Belhi'nin ailesiyle birlikte 1213 yılında Konya'ya göç etmesinin üzerinden 800 yıldan fazla bir süre geçmiştir. Hz. Mevlâna Celaleddin Rumi'nin bilimsel eserleri Konya'da ortak bir Afgan-Türk kültürünü oluşturmuştur. Sünni İslam geleneğinin önemli simalarından olan Hz. Mevlana'nın bıraktığı tasavvufi gelenek günümüzde de büyük bir saygıyla artarak devam etmektedir. Onun yaşamını okuyanlar aynı zamanda bugünkü Afganistan sınırları içerisinde kalan Belh şehriyle de tanışmaktadırlar. Türk-Afgan ilişkileri 1919-1922 yılları arasında yaşanan Türk Millî Mücadelesinde de dikkat çekmiştir. Afgan halkı Türk halkının bağımsızlık mücadelesinde destek vermiştir. 1 Mart 1921'de Moskova'da imzalanan ilk dostluk anlaşması ve ardından Mayıs 1928'de Mustafa Kemal Atatürk ve Afganistan temsilcileri tarafından imzalanan uzun vadeli dostluk anlaşmasıyla daha da gelişti.

Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde sürdürölen batılılaşma ve modernleşme faaliyetleri Afgan halkı tarafından da dikkatle izlenmiştir. Bu doğrultuda, Gazi Amanullah Han döneminde, kızlar tıp ve hemşirelik alanlarında eğitim almak için Türkiye'ye gönderildi. Kraliçe Süreyya, Amanullah Han'ın eşi, Türkiye'den döndükten sonra Erşadü'n-Nisvan gazetesini yayımladı. Türkiye'de eğitim almış kişiler tarafından Afganistan'a tatbik edilmek istenen düşünceler Amanullah Han'ın öncülüğünde büyüyüp gelişti. Türkiye'de Cumhuriyetin

Kuruluşunun üzerinden henüz on yıl dahi geçmeden iki yüzü aşkın doktor, rütbeli asker, eğitimci ve diğer ihtisas sahibi Türkler Afganistan'a gönderildi. Bu uzmanlar Afganistan'ın modernleşmesinde de rol oynadılar. Yine Türkiye ve Afganistan 1936 yılının 7 Temmuz'unda Sadabat Paktını Irak ve İran ile imza etmişlerdi. Bu pakt sayesinde bölge o dönemin zorlu diplomatik arenasında güvenlik ve istikrara kavuşmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında da Türkiye ile Afganistan ikili ilişkileri daima karşılıklı güven ve dayanışma içerisinde olmuştur. Türkiye SSCB'nin Afganistan'ı işgalini tasvip etmemiştir. Nitekim 1991 sonrasında ortaya çıkan yeni dünya düzeninde Ankara-Kabil ilişkileri önemini korumuştur.

26 Ekim 2014 tarihinde, Cumhurbaşkanları Sayın Dr. Muhammed Eşref Gani ve Sayın Recep Tayyip Erdoğan tarafından iki ülke arasındaki siyasi ilişkiler stratejik bir seviyeye yükseltildi. Türkiye, geçmişte olduğu gibi, Afgan-Türk dostluğunda sadece mali yardımlar sağlamakla kalmamış, aynı zamanda Afgan öğrencilere burslar sağlayarak eğitim alanında da katkı sunmuştur. İki taraf arasındaki dostluk ilişkisinin kalıcı olarak kaydedilmesi için Ankara'da bir caddeye "Kabil Caddesi" ve Kabil'de bir caddeye "Ankara Caddesi" adı verilmiştir.

Köklü ilişkilere sahip Türkiye-Afganistan kültürel ilişkilerini daha da geliştirmek için Türkiye'nin en büyük yumuşak güç unsurlardan TİKA muazzam başarılarla imza atmıştır ve atmaktadır. Türkiye ve Afganistan halklarının Müslüman olması, Afganistan'ın önemli bir bölümünün Türk kimliğine sahip olması ve Afganistan'ın SSCB ve ABD tarafından işgalinden sonra ortaya çıkan güç boşluğu TİKA'nın faaliyetlerini sürdürebilmesi adına yeni imkanlar ortaya çıkarmıştır. TİKA, sağlıktan eğitime, halkın günlük sorunlarından Türkiye-Afganistan ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesine değin pek çok önemli projede ağırlığını hissettirmektedir.

TİKA'nın insani ilişkileri merkeze koyarak Afganistan'da yürüttüğü faaliyetler sadece Türkiye-Afganistan ilişkilerini geliştirmekle kalmamaktadır. Bu faaliyetlerin olumlu yansımaları Türkiye'nin uygulamaya özen gösterdiği Orta Asya stratejisini de desteklemektedir.

TİKA'nın Afganistan'da yirmi yıldır yürüttüğü faaliyetler aynı zamanda dünyada yumuşak güce sahip büyük ülkelerin de dikkatinden kaçmamaktadır. Afganistan gibi zor bir coğrafyada yürütülen bu önemli çabalar Afgan halkının belleğinde olumlu izler bırakarak geleceğe iz düşümü oluşturmaktadır. TİKA'nın inşa ettiği okullarda öğrenimi tamamlayan Afgan talebeler ya da TİKA'nın inşa ettiği hastanelerde Türk doktorların elinden şifa bulan Afgan hastaların yaşam hikayeleri gelecek kuşaklara aktarılmaktadır. Bu şekilde TİKA misyon ve vizyonunu gerçekleştirmede başarılı bir mesafe katetmektedir.

TİKA ve diğer yumuşak güç unsurlarıyla Türkiye'nin Afganistan'da üstlendiği roller Türkiye'nin uluslararası sistemdeki konumunu giderek güçlendirmektedir. Türkiye-NATO ilişkileri, Türkiye-AB Göç ilişkileri, Türkiye-ABD ilişkileri, Türkiye-İran ve Rusya ilişkileri ya da Türkiye-Türk Dünyası Teşkilatı ilişkileri bu perspektiften değerlendirilebilir.

Tez üç bölümden oluşmaktadır;

İlk bölümde Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı'nın (TİKA) küresel siyasette yumuşak güç unsuru olarak üstlendiği rol ele alınmıştır. Yumuşak güç kavramı, bir ülkenin kültürel, politik ve ekonomik değerlerini ve cazibesini kullanarak uluslararası arenada etkili olmasını ifade eder. Bu bağlamda, TİKA, Türkiye'nin yumuşak güç stratejisinin temel araçlarından biridir ve kuruluşundan bu yana uluslararası ilişkilerde dikkat çekici faaliyetler yürütmektedir. Yumuşak güç; askeri ve ekonomik gücün aksine, bir ülkenin algı, kültür, politik değerler ve diplomatik ilişkiler yoluyla diğer ülkeler üzerindeki etkisini ifade eder. TİKA, bu kavramın somut bir örneği olarak, Türkiye'nin uluslararası arenadaki etkinliğini artırmak amacıyla 1992 yılında kurulmuştur. TİKA, kalkınma yardımları, insani yardımlar ve çeşitli işbirliği projeleri ile Türkiye'nin yumuşak gücünün merkezindedir.

İkinci bölümde, TİKA'nın görev ve sorumlulukları arasında kalkınma projeleri yürütmek, insani yardım sağlamak, eğitim ve sağlık hizmetleri sunmak ve kültürel işbirliğini teşvik etmek yer alır. TİKA'nın misyonu, Türkiye'nin uluslararası alanda dostluk ve işbirliği ilişkilerini güçlendirmek ve küresel barışa katkıda bulunmaktır. TİKA, 2004-2008 döneminde faaliyetlerini genişleterek, dünya genelinde önemli projelere imza atmıştır. İnsani diplomasi alanında olumlu bir imaj oluşturan TİKA, halkla ilişkilerde de etkin bir konuma sahiptir.

Üçüncü bölümde ise TİKA'nın Afganistan'daki faaliyetlerinin Türkiye-Afganistan ilişkileri üzerindeki etkisi ele alınmaktadır. TİKA, Afganistan'da kurulduğu günden bu yana ortaya koyduğu başarılı faaliyetleriyle dikkat çekmektedir. TİKA Afganistan'da; eğitimden sağlığa, sosyal dayanışmadan altyapı çalışmalarına değin pek çok alanda geniş bir yelpazede projeler yürütmüştür. Bu projeler, Afganistan'da ekonomik kalkınmaya, sosyal refaha ve eğitim düzeyinin artmasına katkıda bulunmuştur. TİKA'nın Afganistan'daki faaliyetleri, Afgan basınında da geniş yer bulmuş ve olumlu geri dönüşler almıştır. TİKA'nın Afganistan'daki faaliyetleri, Türkiye-Afganistan ilişkilerinde önemli bir köprü vazifesi görmektedir. Bu faaliyetler ilişkilerin güçlenmesine ve derinleşmesine katkıda bulunmuştur.

TİKA, Türkiye'nin yumuşak güç stratejisinin etkin bir aracı olarak, uluslararası alanda Türkiye'nin etkisini artırmış ve Türk-Afgan dostluk ilişkilerini daha da güçlendirmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESEL SİYASETTE YUMUŞAK GÜÇ KAVRAMI OLARAK TÜRK İŞBİRLİĞİ VE KOORDİNASYON AJANSI (TİKA)

1.1. Uluslararası İlişkilerde Yumuşak Güç Kavramı Ve Tartışmalar

Yumuşak güç kavramı uluslararası ilişkiler literatüründe, ülkeler arasındaki diplomatik, stratejik iletişim, sosyo-kültürel ilişkiler ve politikalar ile ekonomik ilişkiler ve insani yardım gibi yollarla diğer uluslararası aktörlerin politikalarını etkileyebilme kabiliyeti olarak tanımlanmaktadır. Terim ilk olarak 1980'lerin sonunda Joseph Nye tarafından ortaya atılmış ve 1990'larda kullanımı yaygınlaşmıştır. Neoliberal görüşün temsilcisi Nye, “yumuşak güç” kavramını şu üç kaynağa dayandırmıştır.

- 1) Kültür
- 2) Politik değerler
- 3) Dış politika

Bu üç tanım bağlamında, liberal düşüncenin savunduğu uluslararası çatışma ortamının savaşlar ve hegemonya yerine uluslararası dayanışma ve iş birliği aracılığıyla sağlanması görüşü Nye tarafından bu üç kaynak ile ifade edilmiş; realistlerin öne sürdüğü güç ve hegemonyayı temel alan “sert güç/hard power” kavramı yerine alternatif olabileceği belirtilmiştir.

Ayrıca Nye, “İstedigini elde etmenin dolaylı yolu” olarak görülen yumuşak güç sayesinde “bir ülke, dünya siyasetinde istediği sonuçları elde edebilir; çünkü onun değerlerine hayran olan, onu örnek alan, refah seviyesine ve fırsatlarına özenen diğer ülkeler, onu izlemek isterler. Bu anlamda, sadece askeri güç tehdidini ya da ekonomik yaptırımları kullanarak diğerlerini değiştirmeye zorlamak değil, dünya siyasetinde gündemi oluşturmak ve onları kendine çekmek de önemlidir.”¹ Sözüyle de yumuşak güç kavramının önemine vurgu yapmıştır. Aynı Nye, yumuşak güce “baştan çıkartma ve çekicilik” araçlarıyla ulaşılabileceğinin altını çizmiş, adeta sert güç kavramını “hava” (kandırma) ve “sopa” (tehdit) benzetmeleriyle somutlaştırma yoluna gitmiştir.

¹ Nye, “Soft Power” 2005, s.14-15.

“Otoriter ÷lkelerde liderler, zor kullanıp emirler verebilirken, demokrasilerde politikacılar, ikna etme ve kendine çekme üzerinde daha fazla durmak zorundadırlar. Yumuşak güç, günümüzün demokratik politikalarının en önemli kısmını oluşturur. Tercihlerini kabul ettirme becerisi, çekici bir karakter, kültür, siyasi değerler ve kurumlar ve meşru gör÷len ya da Ahlaki otoritesi olan politikalar gibi soyut değerlerle ilgilidir. Eğer bir lider diğerlerinin de izlemek istediğı değerleri temsil ederse, liderlik etmek daha kolay olacaktır.”²

Yukarıda alıntısı verilen sözlerinde Nye, yumuşak gücün demokrasi politikaları açısından önemine değinmiş, yumuşak gücün bir lider ya da yönetici tarafından nasıl daha nüfuzlu bir şekilde kullanılabileceğine ve bu sayede liderin ya da yöneticinin toplumun benimsediğı değerler ile uyuşmasının nasıl daha kolay gerçekleşeceğine atıfta bulunmuştur.

“Eğer bir ÷lkenin kültürü ve ideolojisi çekiciyse, diğerleri, daha istekli bir biçimde onu izler. Eğer bir ÷lke, uluslararası kanunları, çıkarlarına ve değerlerine uygun biçimlendirirse, eylemlerinin, başkalarının gözünde meşru görünme olasılığı fazladır. Eğer, kurumlarını kullanır ve diğer ÷lkelerin faaliyetlerini, kendi istediğı yola yönlendirmelerine ya da sınırlandırmalarına teşvik eden kuralları takip ederse, havuçlara ya da sopalara ihtiyacı olmayacaktır.” Bu ifadedeki “kendi istediğı yola yönlendirme” aynı şekilde Nye’nin tabiriyle “ayartma ve cezbetme kabiliyetidir. Eğer istediğim şeyi istemeni sağlayabilirsem, o zaman yapmak istemediğın şeyi yapmaya seni zorlamama gerek kalmaz.”³ Bu alıntıdaki ifadede Nye, söz konusu durumu iradi bir şekilde oluşın itaatkâr bir söylemle açıklamıştır.

Her ne kadar gücün farklı bir boyutu olarak Literatüre yakın tarihte kazandırılrsa da bazı uygulamalar aslında daha eski tarihlerde de bu tarz gücün uygulandığını göstermektedir. 19. Yüzyılın başlarında radyonun ve daha sonraki tarihlerde televizyonun kullanılmaya başlamasıyla her iki teknolojik alet de yabancı dillerde yayın yaparak adı konmamış olsa da hedef ÷lkeye yönelik yumuşak güç uygulaması olarak değerlendirilebilir.

“İkinci Dünya Savaşı’ndan önce diplomasi sadece uluslararası sistemde egemen aktörler olan devletler arasındaki ilişkileri temel almıştır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ise Uluslararası örgütlerin ve sivil toplum kuruluşlarının uluslararası ilişkilerin yeni aktörleri olarak ortaya çıkışı ve gelişen iletişim teknolojileri, geleneksel diplomasi konseptinin de değışmesine sebep olmuştur. Bilginin üretimi, toplanması, tasnifi ve dağıtımının büyük bir

² Nye, “Soft Power”, 2005, s.15.

³ Nye, “The Paradox of American Power” 2003, s.11.

genişliğe, kolaylığa ve dinamikliğe sahip olmasıyla elde edilen imkân ve fırsatlar diplomasi alanında da etkisini göstermeye başlamıştır. İletişim teknolojilerindeki bu yenilik, artık sadece devletlerin değil, devletlerin bünyelerinde barındırdığı halkların da diplomatik faaliyetlere konu olmasını beraberinde getirmiştir.”⁴ Yukarıdaki alıntıda bilgi ve iletişim araçlarının sürekli geliştiği, öneminin her geçen gün arttığı günümüz dünyasında diplomasi anlayışıyla birlikte gücün kaynağı ekonomik, askeri, nüfus vb. zenginlikten bilgi zenginliğine doğru kaymakta, bu da “yumuşak güç” kavramını ortaya çıkarmaktadır.

“Uluslararası ilişkilerdeki güç kavramının tanımına yavaş yavaş ekonomik gelişmişlik, teknoloji, eğitim gibi olgular da dahil edilmiştir. Günümüz dünyasında güç sermaye zenginliğinden bilgi zenginliğine doğru kaymaktadır.”⁵ Ancak sert gücü kontrol edebilmek mümkün olabilmekteyken, soyut insani nitelikler taşıması nedeniyle yumuşak gücün ölçülebilmesi ve kontrol edilebilmesi sert güce göre çok daha zordur.

İnsani diplomasinin yegâne uygulama aracı olan yumuşak gücün bu önemi, bir ülkenin başka ülke halkları tarafından cazip, itibarlı ve model alınmaya değer görülmesiyle ilgilidir. Başkaları tarafından cazip ve örnek alınmaya değer görülme, gücün alışlageldik şekilleri olan askeri, ekonomik, silah vb. Unsurlarından ziyade yumuşak gücü sağlayan turizm, kültür, tarih, eğitim, sağlık vb. Altyapısının edebi, sanatsal ve bilimsel etkinlikler, medya, film sektörü, üniversiteler, düşünce kuruluşları, STK’lar, ekonomik ve kültürel iş birliği platformları gibi araçlarla desteklenmesiyle mümkün olmaktadır.

Bu değinilmesi gereken önemli bir konu da yumuşak güç ile insani diplomasi arasındaki kavramsal farkın ortaya konmasıdır. Çünkü her iki kavram da literatürde son zamanlarda kullanılmaya başlanan yeni kavramlar oldukları için ayrıldıkları hususları belirtmek faydalı olacaktır. Bu açıdan bakıldığında “yumuşak güç uygulamalarının sonucunda dış politika hedefleri bakımından somut bir netice elde edilemezken (somut bir netice talep edilmediği için), kamu diplomasisi uygulamaları neticesinde, politikaların sonucuna dolaylı yoldan veya doğrudan tesir edecek elle tutulur faydalar sağlanmaktadır.”⁶ Sert güçten daha etkili ve uzun süreli sonuçlar elde edildiği düşünülen yumuşak güç, devletin çıkarları doğrultusunda faaliyet yürüten kurum ve kuruluşlar (devlet kurumları, STK’lar, düşünce kuruluşları, çok uluslu

⁴ Akçadağ, “Dünya’da ve Türkiye’de Kamu Diplomasisi”2010, s.2-3.

⁵ Öztürk, “Dış Politikadaki Etkin Unsur: Kamu Diplomasisi ve Türkiye’nin Kamu Diplomasisi Etkinliği” 2011, s.3.

⁶ Karadağ, “Bir Dış Politika Tekniği Olarak Kamu Diplomasisi: Karar Verme Süreci Üzerine Etkisi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.”2012, s.30.

şirketler, kanaat önderleri vb.) tarafından, daha ziyade hedef topluma yönelik yukarıda değinilen elle tutulur fayda sağlayabilmek amacıyla insani diplomasinin vasıtası olarak kullanılmaktadır.

1.1.1. Bir Yumuşak Güç Unsuru Olarak TİKA'nın Kuruluşu

TİKA, Türkiye'deki insani diplomasi faaliyetlerinin en önemli ayağını oluşturmaktadır. Sovyetlerden ayrılarak bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetleri'nin devletleşme ve kurumsallaşma süreçlerine katkıda bulunmak, yeniden yapılanma, uyum ve kalkınma ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla kurulan TİKA, o yıllarda kimlik arayışında olan Türk Cumhuriyetleri'nin, devletleşme sürecini tamamlamış hem Batılı hem de Doğulu devletlerin yoğun ilgi gösterdiği ve misyonerlik faaliyeti yürütme çabasına girdiği bir dönemde, hem kendi kimliklerini kaybetmeden kültürel ve siyasi haklarını korumak, hem de teknik altyapı konusunda eksiklerin giderilmesini sağlamak için faaliyet yürütmüştür.

Kurulduğu ilk yıllarda daha ziyade Orta Asya coğrafyasında ve kalkınma yardımları şeklinde faaliyet yürüten TİKA, 2011 yılına gelindiğinde hem dış politikada hem de küresel ve bölgesel düzeyde yaşanan büyük değişimlere bağlı olarak yeniden yapılandırılmıştır. Bu yapılandırmaya her şeyden önce isim değişikliğiyle başlanmış ve Resmî Gazete 'da 2 Kasım 2011 yılında yayınlanan 24 Ekim 2011 tarihli 656 sayılı "Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığının teşkilat ve görevleri hakkında kanun hükmünde kararname" (KHK) ile kurumun adı "Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı" şeklinde "kalkınma" kelimesi "koordinasyon" Olarak değiştirilmiştir. Kurum 15 Temmuz 2018 tarihinde yapısında yeni bir güncellemeye giderek Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlanmıştır.⁷

Kurumda isim değişikliğine gidilmesi aslında kurumdaki yeni yapılanmanın yönünü ve hizmet alanını da göstermektedir. Başlangıçta kuruluş amacı Kafkasya ve Orta Asya'da bağımsızlıklarını ilan eden cumhuriyetlere yönelik teknik yardım desteği sağlamak olsa da, 2000'li yıllardan sonra yeni yapılanmayla birlikte yumuşak güç ve insani diplomasi çerçevesinde kurumun koordinasyon etkinliği artırılarak Yunus Emre Enstitüsü ve YTB gibi yumuşak güç ve insani diplomasi alanında hizmet veren yeni kurumlarla birlikte çalışmasına ve kurumlar arası koordinasyon sürecinin etkinliğinin artırılmasına ağırlık vermek hedeflenmiştir. Önceden nakdi olarak yapılmış olan ve kalkınmayı hedef alan dış hive yardımları yerine proje tabanlı çalışmalar, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla

⁷ TİKA, "Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı" 2020, <https://tika.gov.tr/faaliyetlerimiz/> (Erişim Tarihi: 28.03.2023).

koordineli iş birliği projeleri üretilmeye ve desteklenmeye başlanmıştır. Böylece TİKA, Türkiye'deki kamu kurum ve kuruluşları başta olmak üzere ulusal ve uluslararası özel sektör Kuruluşları ve STK'lar arasında iş birliği mekanizması görevi yürütmek ve iş birliği yapılabilecek aktörleri koordinatörlük misyonuyla ortak paydada buluşturmak vizyonuyla hareket eden bir kuruma dönüştürülmek istenmiştir.

Yapılan mevzuat değişikliğiyle çalışma prensibini hibe yardımlarından proje tabanlı program yardımlarına dönüştüren kurum, faaliyetlerini proje üreterek ya da projelere destek vermek yoluyla gerçekleştirmektedir. Bu çerçevede TİKA eğitim, sağlık, ekonomi, tarım ve hayvancılık, bilişim vb. Birçok alanda faaliyet yürütmekte veya yürütülen faaliyetlere destek sağlamaktadır. Türkiye'nin tanıtımına yönelik faaliyetleri ise kültürel alanda yoğunlaşmaktadır. Kültürel iş birliği alanında dil öğretimi, yurt dışındaki Türk kültür varlıklarının restorasyonu, kültür-sanat festivalleri, sergi, sempozyum, konferans gibi toplu etkinlikler, kitap basım ve dağıtım vb. Faaliyetler yapmakta ve proje yardımı destekleri vermektedir.

TİKA aracılığı ile dost, kardeş ve akraba ülkelere yönelik çalışmalar yürüten Türkiye, özellikle 2000'li yıllardan sonra kazandığı ekonomik gelişmişlik ve refah seviyesindeki yükseliş ivmesiyle birlikte dış politika anlayışında da önemli değişiklikler yapmıştır. Dış politikada söz sahibi olabilme ve dünyada önemli bir aktör haline gelme çabasının bir uzantısı olarak tüm bölgelerde aktif olmayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda Türkiye'nin insani diplomasi uygulayıcısı konumundaki TİKA, her geçen yıl faaliyet coğrafyasını genişleterek 60 ülkede bulunan 62 Program Koordinasyon Ofisi ile 150 ülkede faaliyet göstermektedir⁸.

Günümüzün yeni ve modern diplomasi anlayışında, bir ülkenin diğer ülkelere yönelik yapmış olduğu askeri, kültürel, sağlık, eğitim, ekonomik, teknik vb. Yardım faaliyetlerinin yaygınlığı ve kalitesi, o ülkenin dünya genelindeki imajını ve algılanmasını büyük ölçüde etkilemektedir. Bu nedenle dış politikada yumuşak güç ve insani diplomasi faaliyetlerinin önemini fark eden Türkiye, kazandığı tecrübe ve sahip olduğu imkanları soydaş ve akraba halklar öncelikli olmak üzere kendisine yakın hissettiği coğrafyasıyla paylaşmak amacıyla TİKA'nın etkinliğini genişleterek uluslararası alanda görünürlüğünü artırmaya çalışmaktadır.

İnsani diplomasi faaliyetleri, bilhassa İkinci Dünya Savaşı'nın ardından "Yumuşak Güç" stratejisinin ürünü olarak, gelişmiş ülkeler tarafından önemli ölçüde rağbet görmüş ve uygulanmıştır. Türkiye, bu tarz stratejik hamlelere diğer devletlere nazaran geç başlamışsa da

⁸ TİKA, "Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı" 2020, Haberler-TİKA (tika.gov.tr) (Erişim Tarihi: 29.03.2023).

günümüzde bu alanda çeşitli coğrafyalarda etkin bir şekilde adını duyurmaktadır. Nitekim 1991’de Soğuk Savaş’ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği’nin (SSCB) dağılmasıyla Türk Dünyasını etkileyen birtakım önemli değişimler yaşanmıştır. Bu çerçevede 1990’lı yılların başında bağımsızlığına yeni kavuşan Türk Cumhuriyetleri’nin çok acil değişim, uyum ve kalkınma ihtiyaçlarına zaman geçirmeksizin cevap vermek amacıyla ve kapalı ekonomik yapılardan piyasa merkezli bir yapıya doğru gerçekleşen hızlı dönüşümle, Türkiye bu alandaki tecrübesini paylaşmak amacıyla yeni stratejiler belirleme arayışına girmiştir.

Bu amaçla TİKA, Bakanlar Kurulu’nun 24 Ocak 1992 tarihli kararıyla 21124 sayı ve 27 Ocak 1992 tarihli Resmi Gazete ’de yayınlanarak yürürlüğe giren 480 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile Dışişleri Bakanlığına bağlı bir uluslararası teknik yardım teşkilatı olarak “Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı Başkanlığı” adıyla kurulmuştur.⁹ 28 Mayıs 1999 tarihinde, Başkanlık’a bağlanmış olup 4668 sayılı “Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” 12 Mayıs 2001 tarih ve 24400 sayılı Resmi Gazete ‘de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.¹⁰

TİKA’nın, kurulduğu yıllardaki amacı bu tür faaliyetlerle sınırlıyken yapılan çalışmaların niteliği zaman içinde değişmiş, 2000’li yılların başında kurum, misyonunu “başta Türk dilinin konuşulduğu cumhuriyetler ve akraba topluluklar ile Türkiye’ye komşu ülkeler olmak üzere, kalkınma yolundaki ülkeler ve topluluklarla diğer ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmak, bu ülke ve topluluklarla ekonomik, ticari, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarındaki iş birliğini projeler ve programlar aracılığı ile geliştirmek”¹¹ olarak tanımlamış, dünyada yaşanan gelişmelere bağlı olarak faaliyet coğrafyasını Orta Asya, Balkanlar, Kafkasya’nın yanı sıra, Orta Doğu ve Afrika ülkeleri başta olmak üzere kalkınma yolundaki tüm ülkeleri kapsayacak şekilde genişleterek faaliyetlerini kurumsal kapasite artırımı projelerine dönüştürmüş, eğitim ve kültürel iş birliği çalışmalarına ağırlık vermiş, sağlık ve eğitim kurumları, kütüphaneler, laboratuvarlar inşa ederek teknik donanım yardımları yapmıştır.

1.1.2. TİKA’nın Görev ve Sorumlulukları

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı’na bağlı bir kamu kuruluşudur. 1992 yılında kurulmuştur ve Türkiye’nin

⁹ TİKA, 2019, Stratejik Plan, Ankara, 2019-2023, s.21.

¹⁰ TİKA, “Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı” 2020, <https://www.tika.gov.tr> (Erişim Tarihi: 29.03.2023).

¹¹ TİKA, “Faaliyet Raporu” 2015, s.11.

kalkınma yardımlarını ve insani yardımlarını planlama, uygulama ve koordine etme görevini yürütmektedir. Gelişmekte olan ülkelere ve bölgelere kalkınma yardımı sağlamaktadır. Bu yardımlar, altyapı projeleri, eğitim ve sağlık programları, tarım ve kalınma projeleri, kapasite geliştirme programları gibi çeşitli alanlarda olabilir. Doğal afetler, çatışmalar ve diğer acil durumlar gibi durumlarda insani yardım sağlamaktadır. Bu yardımlar, gıda, barınma, sağlık ve eğitim gibi temel ihtiyaçlara yönelik olabilmektedir.

TİKA, Türkiye'nin kültürel mirasını tanıtmak ve yurt dışındaki Türk topluluklarıyla kültürel işbirliğini geliştirmek ve bu kapsamda, TİKA çeşitli kültürel etkinlikler, eğitim programları ve restorasyon projeleri düzenlemektedir¹².

Bu çerçevede Gelişmekte olan ülkelere teknik uzmanlık ve know-how sağlamıştır. Bu kapsamda, TİKA çeşitli eğitim programları, danışmanlık hizmetleri ve araştırma projeleri yürütmektedir.

TİKA'nın kuruluş amacı, başta Türk dilinin konuşulduğu ülkeler ve Türkiye'ye komşu ülkeler olmak üzere gelişme yolundaki ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmak ve bu ülkelerle, ekonomik, ticari, teknik, sosyal, eğitim ve kültürel alanlarda işbirliğini projeler ve programlar aracılığıyla geliştirmektedir.¹³

* Kalkınma ve gelişmişlik gibi konularda ulusal çaptaki ve uluslararası çaptaki üniversitelerle işbirliği yapmak, muhtelif ülkelerdeki kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarıyla (STK) koordineli şekilde çalışarak program ve projelerin yürütülmesini üstlenmek, bunlarla ilgili danışmanlık ve uzman desteği sağlamak.

*Türkiye'nin kalkınma yardımları ve insani yardımlar politikasını geliştirmek ve uygulamak.

*Kalkınma yardımları ve insani yardımlar konusunda diğer kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve özel sektörle işbirliği yapmak.

*Yurt dışındaki Türk topluluklarıyla işbirliği yapmak ve onların kalkınmasına katkıda bulunmak.

¹² TİKA, "Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı" 2020, s.14.

¹³TİKA, (2019). 2019-2023 Stratejik Plan, Ankara,

https://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari22?page=2 (Erişim Tarihi: 01.04.2023).

*Türkiye'nin kültürel mirasını tanıtmak ve yurt dışındaki Türk topluluklarıyla kültürel işbirliğini geliştirmek.

*Gelişmekte olan ülkelere teknik uzmanlık ve know-how sağlamak.

Gerekli durumlarda yabancı ülkelere ve topluluklara yapılacak insani yardımların ve desteklerin tedarik edilmesi konusunda koordinasyon sağlamak, sağlanmasına öncülük etmek.

Fotoğraf 1. 1. TİKA'nın Temel Değerleri

Kaynak: TİKA, Faaliyet Raporu 2006

1.1.3. TİKA'nın Misyon ve Vizyonu

TİKA, “Türkiye’nin kalkınma ve işbirliği politikaları çerçevesinde, yurt dışındaki ihtiyaç sahiplerine ve kalkınmakta olan ülkelere, sürdürülebilir kalkınma ilkelerine dayalı olarak, etkili ve verimli bir şekilde insani yardım, kalkınma yardımı ve teknik işbirliği sağlamaktır.”¹⁴. “Uluslararası kalkınma ve iş birliğinde öncü bir kurum olarak, Türkiye’nin küresel kalkınma çabalarına katkıda bulunmak ve ihtiyaç sahiplerine umut ışığı olmaktır.”¹⁵

- Kalkınma ve insani yardımlar konusunda uluslararası standartlara ve en iyi uygulamalara uymaktadır.
- Yardımlarını ihtiyaç sahiplerine şeffaf, hesap verebilir ve tarafsız bir şekilde ulaştırmaktadır.
- Yerel ortaklıklar kurarak ve sürdürülebilir kalkınmaya odaklanarak uzun vadeli kalkınmayı teşvik etmektedir.
- Türkiye’nin kültürel mirasını tanıtmak ve yurt dışındaki Türk topluluklarıyla kültürel işbirliğini geliştirmek için çalışmaktadır.
- Gelişmekte olan ülkelere teknik uzmanlık ve know-how sağlayarak kapasitelerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır.

TİKA’nın misyon ve vizyonu, Türkiye’nin kalkınma ve işbirliği politikaları ile uyumlu olup, Türkiye’nin uluslararası alanda aktif ve saygın bir aktör olarak konumunu pekiştirmesine katkıda bulunmaktadır. Kalkınma politikalarının uygulanması esnasında işbirliği alanında olduğu gibi ilgili bütün gerekli araçlardan istifade etmek, konjonktürel ve bölgesel bağlamda ortaya çıkan sorunlara, kadim tarihinden doğan ve beslenen bağlarla; adalet, hakkaniyet ve eşitlik çerçevesi dışına çıkmadan, etkili ve çabuk çözümler sunabilen ve muadilleri arasında ilk sıralarda yer alabilmeyi hedefleyen bir teşkilat olmak olarak açıklanabilmektedir.

Kurumun 2019 yılında Stratejik Planında yayınlanan temel performans göstergelerine ait tablo, kurumun başlangıçtan günümüze kadar yürüttüğü, yürütmekte olduğu ve yürüteceği program ve projelerin muhteviyatını barındırması açısından önem arz etmektedir.

¹⁴ TİKA, Faaliyet Raporu 2006, s.19.

¹⁵ Fidan ve Nurdun, Faaliyet Raporu 2008, s.105.

Tablo 1.1. TİKA’NIN 2018-2023 TEMEL PERFORMANS GÖSTERGELERİ

TEMEL PERFORMANS GÖSTERGELERİ		
Başlangıç Değeri (2018)	Gösterge	Hedef Değer (2023)
200	Orta Asya ve Kafkaslar’da kalkınma iş birliğini geliştirmek üzere gerçekleştirilen proje sayısı	320
210	Balkanlar ve Doğu Avrupa’da kalkınma iş birliğini geliştirmek üzere gerçekleştirilen proje sayısı	350
220	Orta Doğu ve Afrika’da kalkınma iş birliğini geliştirmek üzere gerçekleştirilen proje sayısı	365
75	Doğu ve Güney Asya ile Pasifik ve Latin Amerika’da kalkınma iş birliğini geliştirmek üzere gerçekleştirilen proje sayısı	150
195	Dış ilişkiler ve ortaklıklar üzerinden kalkınma iş birliğini geliştirmek üzere gerçekleştirilen proje sayısı	315

Kaynak: TİKA, Faaliyet Raporu

Başkanlığın 2019-2023 Stratejik Planında Başkanlığının misyon ifadesi; “Türkiye’nin uluslararası kalkınma işbirliği faaliyetleri çerçevesinde, ülkelerin ekonomik, sosyal ve insani

kalkınma süreçlerini destekleyecek, ortak tarihi ve kültürel mirasını geleceğe taşıyacak sürdürülebilir proje ve faaliyetler gerçekleştirmek” olarak belirlenmiştir.¹⁶

1.1.4. TİKA’nın Projeleri ve Faaliyetleri

Türk Dünyasının Küresel bir kalkınma işbirliği teşkilatı olan TİKA, Balkanlar’dan Orta Asya’ya, Latin Amerika’dan Afrika ve Güneydoğu Asya’ya kadar çok bölgede bir insanın doğumundan başlayarak hayatı boyunca faydalanacağı tüm alanları kapsayacak çeşitlilikte projeler ve faaliyetler yürütmektedir. Başta eğitim ve sağlık olmak üzere sosyal ve idari altyapıların inşasından temiz suya erişim ve kültürel hayata katkı gibi çok alanda 170’den fazla ülkeye ulaşan TİKA, 30 binden fazla proje ve faaliyet hayata geçirmiştir. TİKA, kalkınma yardımları, insani yardımlar, kültürel işbirliği ve teknik işbirliği olmak üzere projeler ve faaliyetler yürütmektedir.

- Altyapı projeler: Yollar, Köprüler, Limanlar, havaalanları, su ve kanalizasyon sistemleri gibi altyapı projelerinin inşası ve onarımı sağlamak.
- Eğitim ve sağlık programlar: Okullar, hastaneler ve klinikler inşası ve onarımı, eğitim ve sağlık personelinin kapasite geliştirilmesi, burs ve diğer eğitim imkanlarının sağlanması.
- Tarım ve kalınma projeler: Tarımsal üretimin artırılması, gıda güvenliğinin sağlanması, kırsal kalkınmanın teşvik edilmesi.
- Kapasite geliştirme programlar: Kamu kurumlarının, sivil toplum kuruluşlarının ve özel sektörün kapasitelerinin geliştirilmesi.

2020 yılı verilerine bakıldığında, Türkiye’nin en çok yardım yaptığı ülkeler sırasıyla Suriye, Arnavutluk, Irak, Afganistan, Filistin ve Somali olmuştur. Bunun yanında, Türkiye’nin en az gelişmiş ülkelere yapmış olduğu resmi kalkınma yardımı miktarı 99,47 Milyon ABD doları olmuştur.

Tablo 1.2. Türkiye’nin En Çok Yardım Yaptığı Ülkeler (2020; Milyon ABD Doları)

ÜLKE	Miktar (Milyon Dolar)
Suriye	7.078,18
Arnavutluk	59,93
Irak	36,67

¹⁶ TİKA Faaliyet Raporu, <https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2024/01/TIKA-2022-Idare-Faaliyet-Raporu.pdf>. (Erişim Tarihi: 02.04.2023).

Afganistan	36,47
Filistin	32,96
Somali	25,98
Kazakistan	21,73
Kırgızistan	20,97
Bosna Hersek	7,96
Tunus	7,37
Bangladeş	6,63
Azerbaycan	6,4
Kuzey Makedonya	5,75
Kosova	4,69
Yemen	4,44
Sudan	4,17
Moldova	3,78
Moğolistan	3,16
Pakistan	3,06

Kaynak: OECD-Stat ve TİKA veri tabanı

Afganistan'ın başkenti Kabil'de TİKA tarafından Ulusal Arşiv araştırmaları ve araştırmacıları için modern tesisleriyle birlikte bir okuma odası inşa edilmiş ve yapımının tamamlanmasının ardından kullanıma açılmıştır.¹⁷ 28 Mayıs 2016'ya denk gelen Hicri (1395)'de TİKA olarak bilinen Türkiye Başbakanı İşbirliği Ofisi, başkent Kabil'de Afganistan'ın Ulusal Arşiv araştırmaları ve araştırmacıları için modern olanaklara sahip bir çalışma salonu inşa etmiştir. Söz konusu salonun açılış törenine Afganistan Enformasyon ve Kültür Bakanı Abdul Bari Jahani ile TİKA'nın Afganistan Merkez Ofisi Başkanı Süleyman Şahin katılmıştır. Afganistan Ulusal Arşivleri Müdürü Masoume Nazari, yaptığı açıklamada, Milli Arşivlerin bu konuda bir çalışma yapmadığını belirterek, dost ülke Türkiye'ye TİKA olarak bilinen Türk Koordinasyon ve İşbirliği Ofisi'ne ve Sayın Şahin'e şükranlarını sunmuştur. "Bundan önce araştırmacılarımız ve akademisyenlerimiz için böyle bir çalışma salonumuz yoktu. Ayrıca bu salon, araştırmacıların bilimsel çalışma ve araştırmaları için kullanılmasının yanı sıra atölye çalışmaları, seminerler, bilimsel ve eğitici konferanslar

¹⁷ <https://www.trt.net.tr/dari/fgnstrn/2016>, (Erişim Tarihi: 03.04.2023).

düzenleme kapasitesine de sahiptir.” Ayrıca Afganistan Enformasyon ve Kültür Bakanı Abdul Bari Jahani de bu ofis aracılığıyla bu ülkenin ortak yararı ve insani işbirliği için dost ve kardeş Türkiye hükümetine şükranlarını sunarak, TİKA’nın Afganistan’daki Genel Müdürü Süleyman Şahin’e de teşekkürlerini iletmiştir.¹⁸

1.1.4.1. 2004’ten 2008’a TİKA’nın Faaliyetleri

2004 TİKA Faaliyet Raporu’nda yer alan “Birleşmiş Milletlerin Belirlediği Bin Yıl Kalkınma Hedefleri” incelendiğinde:

Mevcut ekonomik kriterleri içeren Kalkınma Planı’nın tek başına gerekli kalkınmayı gerçekleştirmede yetersiz kalması üzerine Birleşmiş Milletler (BM) tarafından ekonomik verilere ek olarak, sağlıklı ve uzun bir yaşamı, gelişmiş yaşam standartlarını öncelik olarak belirleyen “İnsanı Kalkınma Endeksi” kavramını ortaya çıkarmıştır.¹⁹

Tablo 1.3. Bin Yıl Kalkınma Hedefleri

HEDEF. 1	Küresel Düzeyde Açlık ve Fakirliği Ortadan Kaldırmak
HEDEF. 2	Küresel Düzeyde İlk Öğretimi Tamamlamak
HEDEF. 3	Cinsiyetler Arası Eşitlikte ve Kadının Yetkilendirilmesinde İlerlemek
HEDEF. 4	Çocuk Ölümünün Azaltılması
HEDEF. 5	Anne Sağlığının İyileştirilmesi (Geliştirilmesi)
HEDEF. 6	HIV/AİDS, Malarya ve Diğer Hastalıklarla Mücadele
HEDEF. 7	Çevresel Sürdürülebilirliği Sağlamak
HEDEF. 8	Kalkınma İçin Küresel Bir Ortaklık Geliştirmek

Kaynak: BM Bin Yıl Hedefleri

OECD/DAC (Kalkınma Yardımı Komitesi)

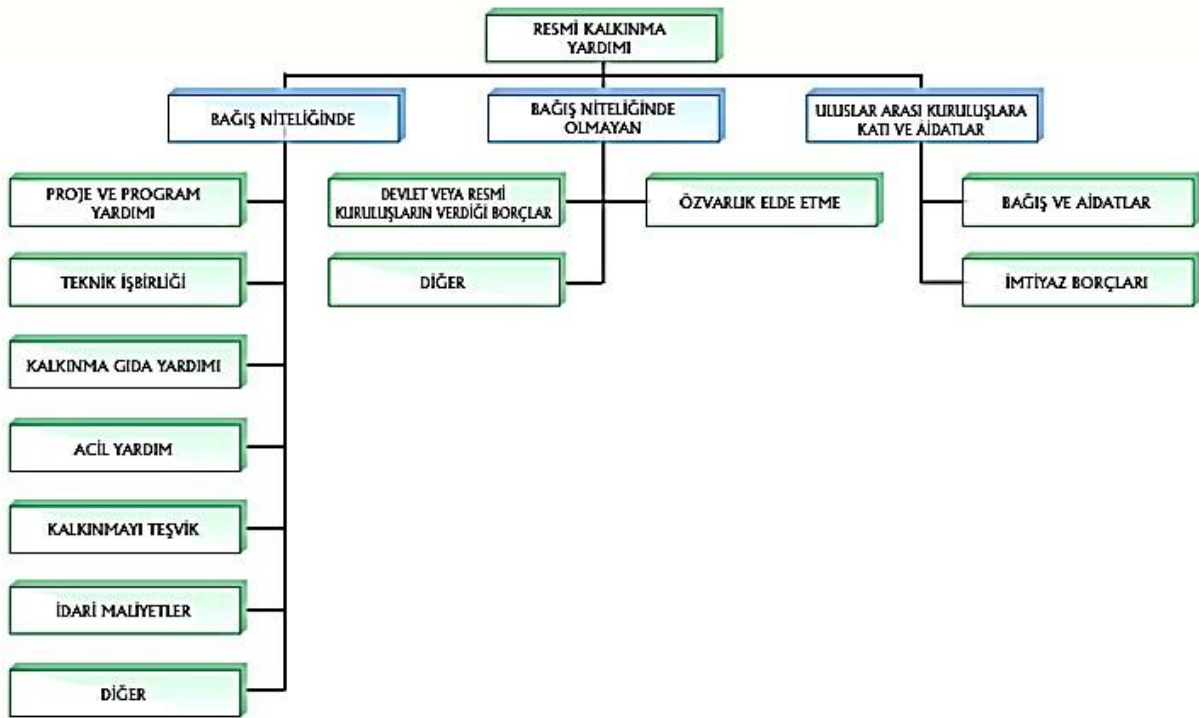
OECD tarafından kurulmuş olan Kalkınma Yardımı Komitesi (DAC), yardım sağlayan ülkelerin faaliyetlerine yönelik standartlar geliştirmekte, bunların koordinasyonunun sağlanmasına, istatistiki verilerinin toplanmasına ve yayınlanmasına dair çalışma yapmaktadır.

¹⁸ <https://www.trt.net.tr/dari/fgnstrn/2016>, (Erişim Tarihi: 03.04.2023).

¹⁹ TİKA, Faaliyet Raporu, 2004, s. 1.

Günümüzde bu yardımların sağlanmasına öncülük eden kuruluşlar arasında GTZ, USAID, TİKA, JICA gibi uluslararası kuruluşlarla, Birleşmiş Milletler teşkilatı altındaki UNDP, UNICEF, UNESCO, FAO, WHO, Dünya Bankası tarzı örgütler yer almaktadır. OECD/DAC kapsamında dış yardım desteği sağlanan ülkelere göre ayrıldığında, iki kategoriye ayrılmaktadır.

Tablo 1.4. Yardımın Türüne Göre Sınıflandırma

Kaynak: DAC Statistical Reporting Directives/ İstatistiksel Raporlama Direktifleri

Resmi Kalkınma Yardımı: Yukarıdaki tabloda 1 nolu kısımda yer alan ülkelere ve bu ülkelere yönelik olarak çok taraflı kuruluşlara, resmi kuruluşlar tarafından tedarik edilen, birincil amacı ekonomik kalkınma ve refahı teşvik olarak tanımlanan kategoridir. Askeriye yönelik yapılan bağışlar, borçlar ve krediler bu kategori kapsamında dahil edilmez.

Resmi Kalkınma Yardımı: Yukarıdaki tabloda 2 nolu kısımda yer alan ülkelere ve bu ülkelere yönelik olarak çok taraflı kuruluşlara, resmi kuruluşlar tarafından tedarik edilen, birincil amacı ekonomik kalkınma ve refahı teşvik olarak tanımlanan kategoridir. Askeriye

Yönelik yapılan bağışlar, borçlar ve krediler bu kategori kapsamında dahil edilmez.²⁰ Resmi Dış Yardımlar üç başlık altında toplanmaktadır:

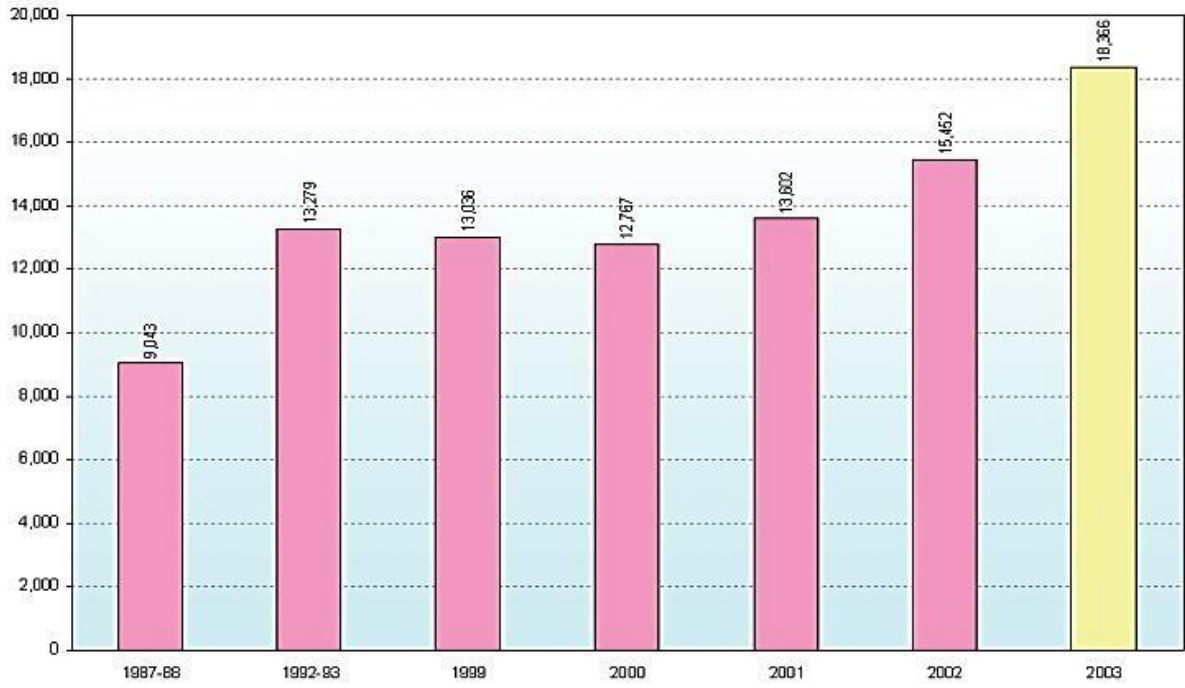
Bağışlar: Geri ödeme gerekliliği bulunmayan, karşılığında alıcı tarafın kanuni olarak hiçbir şekilde borç yükümlülüğü altına girmediği, aynı (mal) ya da nakdi (parasal) olarak yapılan işlemlerdir. Bunlar: Proje ve Program Yardımları, Teknik İşbirliği, Gıda Yardımı, Acil Yardımlar, Kalkınmayı Teşvik, İdari Maliyetler ve Diğer başlıklar altında incelenir. **Bağış Niteliğinde Olmayan Ödemeler:** Geri ödeme yükümlülüğü içeren ödemelerdir. Vadeleri bir yıldan uzun olup, faiz oranları piyasa faiz oranlarının altında seyreder.

Uluslararası Kuruluşlara Ait Ödemeler: Faaliyetlerinin tamamını ya da bir kısmını kalkınma yardımı alan ülkeler adına gerçekleştiren devletlerin üye olarak yer aldığı uluslararası kuruluşlara yapılan ödemelerdir. Kalkınma Bankaları, BM çatısı altındaki kuruluşlar ve Bölgesel kuruluşları içerir.

Teknik Yardımlar: Küresel uyumun sürdürülebilmesi ve “Bin Yıl Hedefleri” bağlamında kalkınmayı gerçekleştirebilmenin en önemli aşaması “Sistemlerin Uyumlaştırılması” olarak ifade edilmiştir. Bu “Sistemlerin Uyumlaştırılması” açısından en temel işlevsel araç ise “kalkınma yardımları” ve buna bağlı olan teknik yardımlardır. Teknik yardım hem alıcı yani yardımın sağlandığı ülkenin kalkınmasına yardımcı olurken hem de yardımı tedarik eden ülke için global uyum açısından elzem olan zemini oluşturmaktadır.

²⁰ TİKA, Faaliyet Raporu, 2004, s. 2

Grafik 1.1. DAC Teknik Yardım Gelişimini Gösteren (1987-2003) (Mil.Dol.)

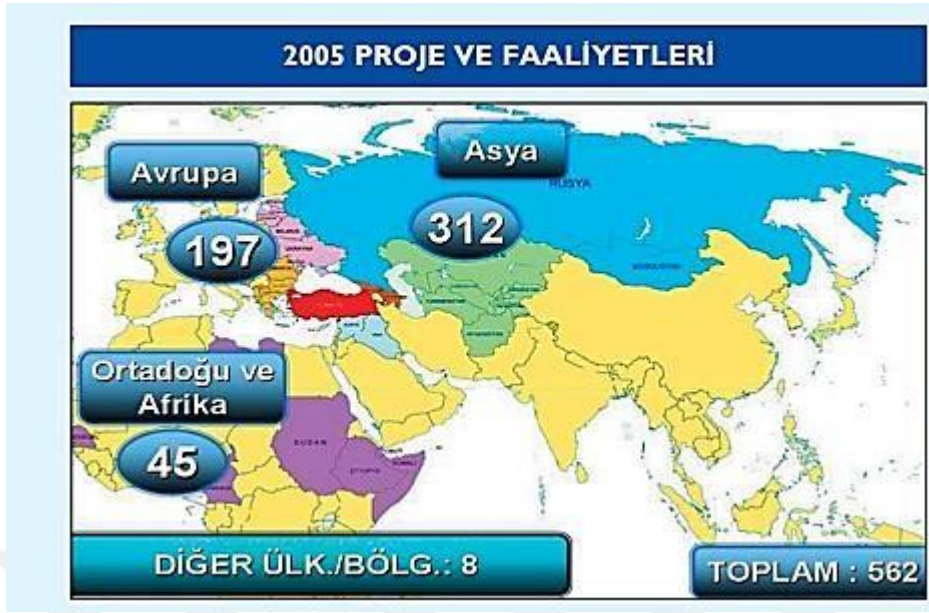

Kaynak: DAC Statistical Report 2004

TİKA 2005 Teknik İşbirliği Proje ve Faaliyetleri

TİKA 2005 yılı Faaliyet Raporundaki rakamlara göre, kurumun 2005 yılı içerisinde gerçekleştirdiği faaliyet ve projelerin sayısı 562 olarak açıklanmıştır. Bu 562 proje ve faaliyetlerin 312'si Kafkaslar ve Orta Asya, 197'si Balkanlar ve Doğu Avrupa, 45'i Orta Doğu ve Afrika, 8'i ise diğer ülke ve bölgelerde yürütülmüştür.

Şekil 1.1. 2005 Yılına Ait TİKA'nın Proje ve Faaliyetleri

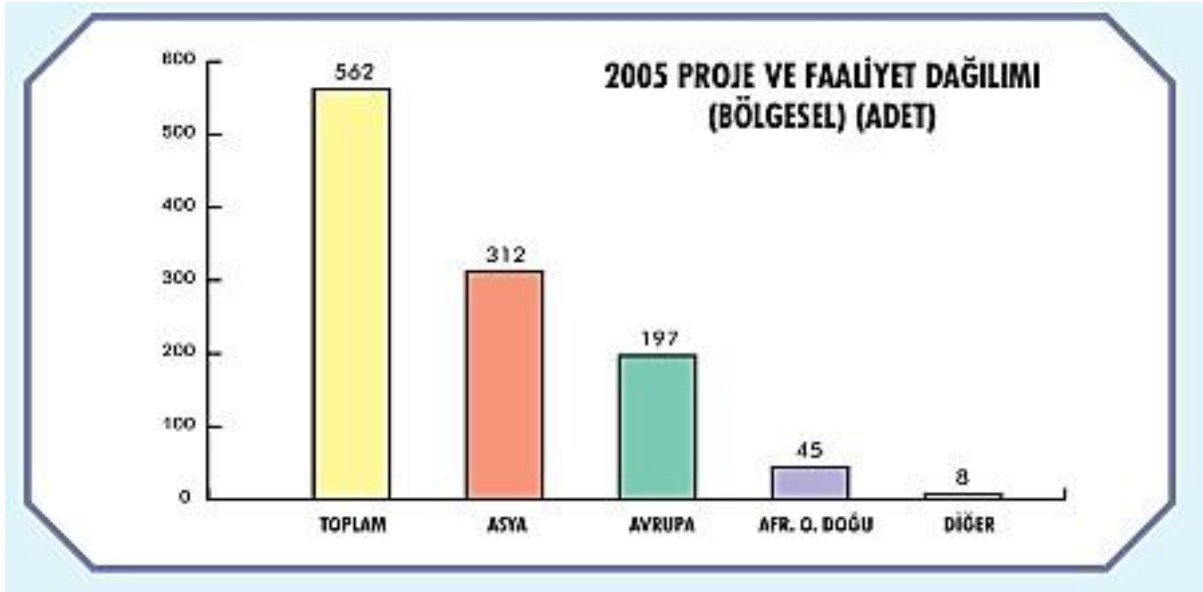

Kaynak: Faaliyet Raporu 2005

2005 yılına ait çalışmalarda, Asya Kıtası yüzde 55,5 ile öncelik sırasında ilk bölge olmuştur. Asya Kıtasını, yüzde 35,1 ile Avrupa Kıtası izlemiş, Orta Doğu ve Afrika kıtaları yüzde 8 ile üçüncü ve son sırada yerlerini almıştır.²¹

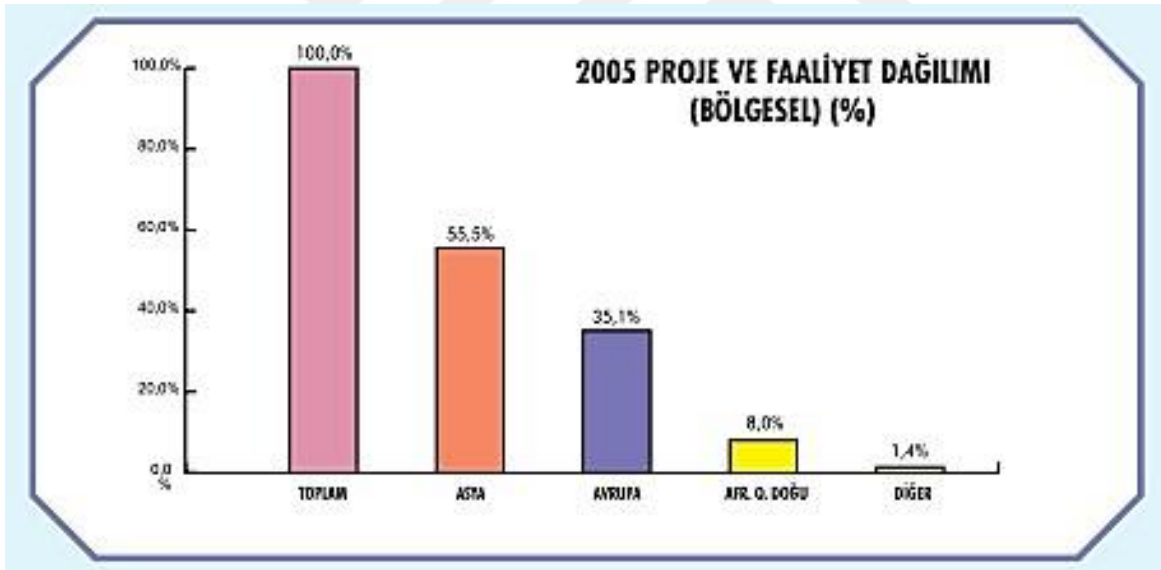
²¹ TİKA, Faaliyet Raporu, 2005, s. 6

Grafik 1.2. 2005 Proje ve Faaliyet Dağılımı (Bölgesel) (ADET)

Kaynak: Faaliyet Raporu 2005

Grafik 1.3. 2005 Proje ve Faaliyet Dağılımı (Bölgesel) (%)

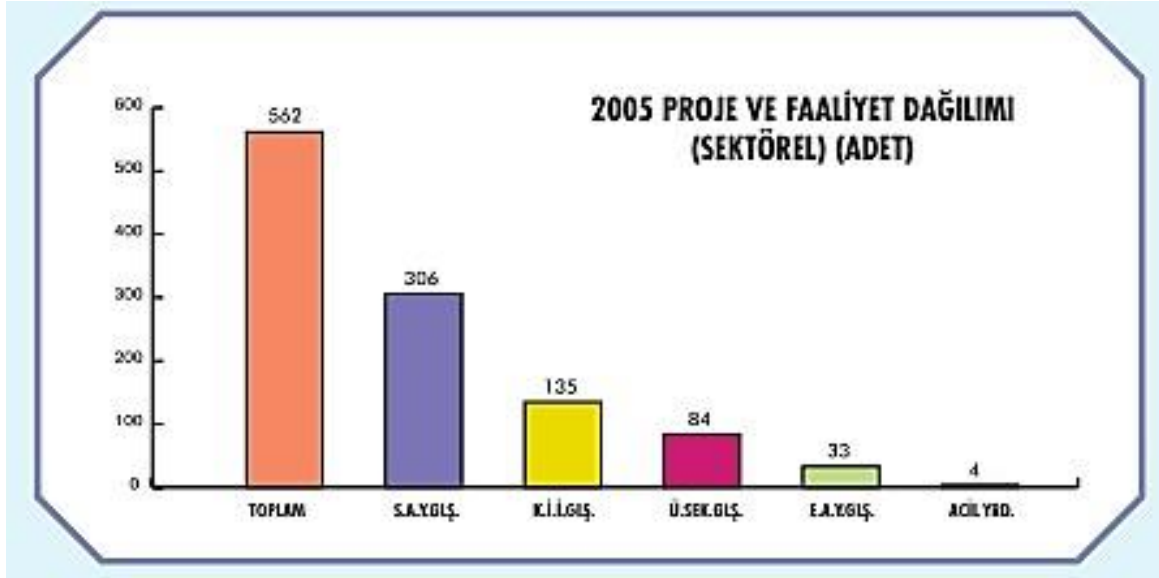

Kaynak: Faaliyet Raporu 2005

Söz konusu yıl olan 2005 yılı içerisindeki proje ve faaliyetlerin sektörel olarak dağılımlarını analiz ettiğimizde, yukarıda da bahsedildiği şekilde 562 adet proje ve faaliyet karşımıza çıkmakta olup, bu proje ve faaliyetlerin 306'sı Sosyal Alt Yapıların Geliştirilmesi Sektöründe, 135'i Kültürel İşbirliği, İletişimin Geliştirilmesi ve Sosyal Barışa Katkı Sektöründe, 84'ü Üretim Sektörlerinin Geliştirilmesi Sektöründe olmak üzere, 33'ü Ekonomik

Altyapıların Geliştirilmesi Sektöründe faaliyete geçirilmiş, ilave olarak Acil ve İnsani Yardımlar dahilinde de 4 adet proje ve faaliyet yürütülmüştür.

Grafik 1.4. 2005 Yılına Ait Proje ve Faaliyetlerin Sektörel Olarak Dağılımı (Adet olarak)

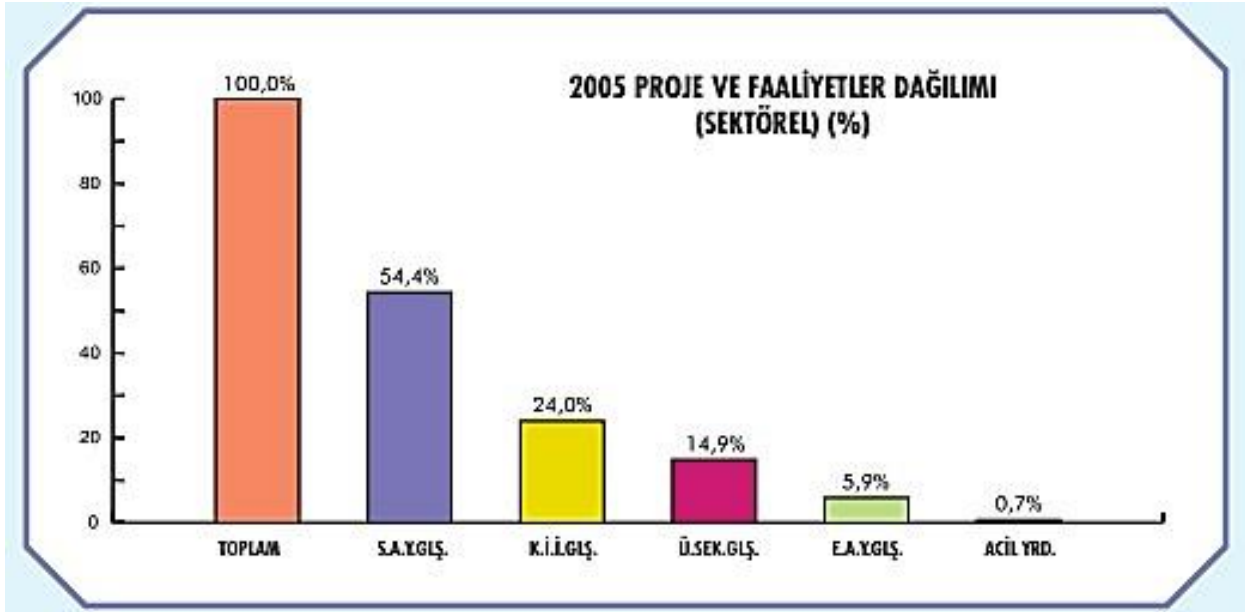

Kaynak: Faaliyet Raporu 2005

Bu sektörleri öncelik sıralamasına göre incelediğimizdeyse, faaliyet raporunda yayınlanan grafik bize 2005 yılı çalışmalarında öncelikli sektörün yüzde 54,4 ile Sosyal Altyapıların Geliştirilmesi alanında gerçekleştirildiğini göstermiştir. İkinci sırada Kültürel İşbirliği İletişimin Geliştirilmesi ve Sosyal Barışa Katkı sektörleri yüzde 24 ile yer almıştır. Faaliyet raporuna göre son sektör Üretim Sektörlerinin Geliştirilmesi Sektörü olmuş ve yüzde 14,9 ile üçüncü sırada konumlanmıştır.²²

²² TİKA, Faaliyet Raporu, 2005, s. 7

Grafik 1.5. 2005 Yılına Ait Proje ve Faaliyet Sektörel Dağılımı (Yüzdesel)

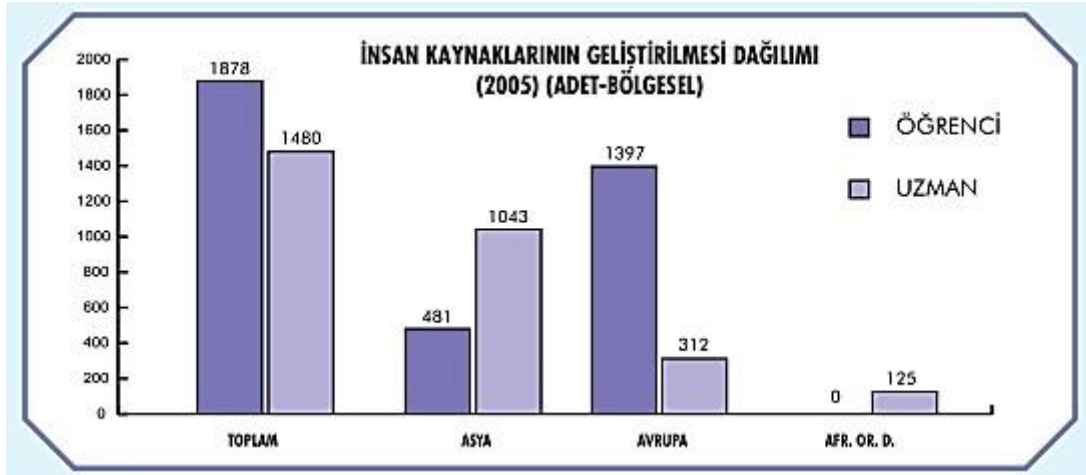

Kaynak: Faaliyet Raporu 2005

2005 yılında ülkelerin faaliyet ve projeleriyle birlikte Ülkelerin Kalkınma Gayretlerine ve problem alanlarını teşkil eden sorunların çözümlenmesine yönelik iyileştirmeler için önemli destekler sağlanmıştır. Buna göre: Toplam eğitilen personel sayısı 3358'dir. 1878 öğrenci eğitime tabi tutulmuş ya da 1878 öğrenciye eğitim desteği sağlanmıştır. Bilumum alanlarda 1480 uzman yetiştirilmiştir.²³

²³ TİKA, Faaliyet Raporu, 2005, s. 8

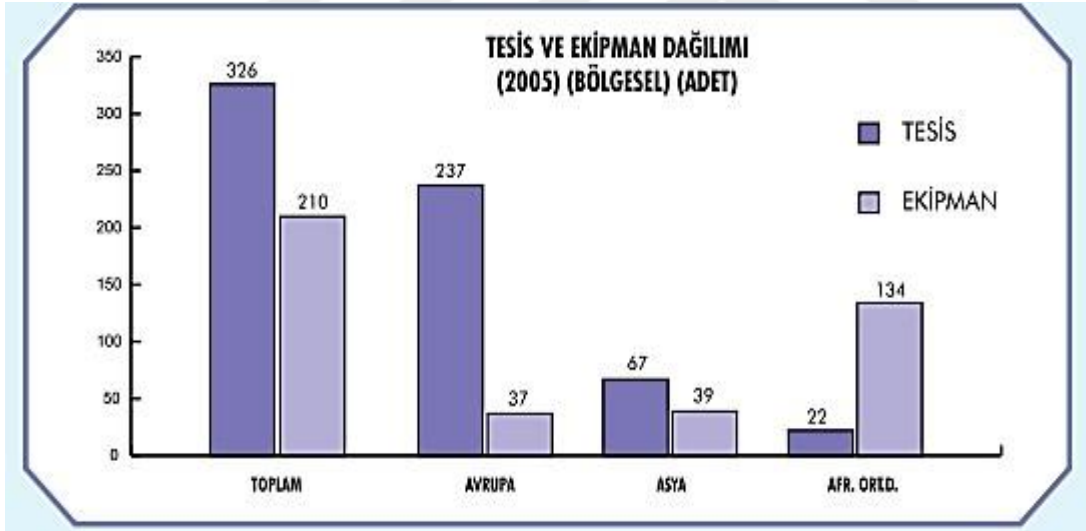
Grafik 1.6. 2005 Yılına Ait İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Dağılımı (Bölgesel)

Kaynak: Faaliyet Raporu 2005

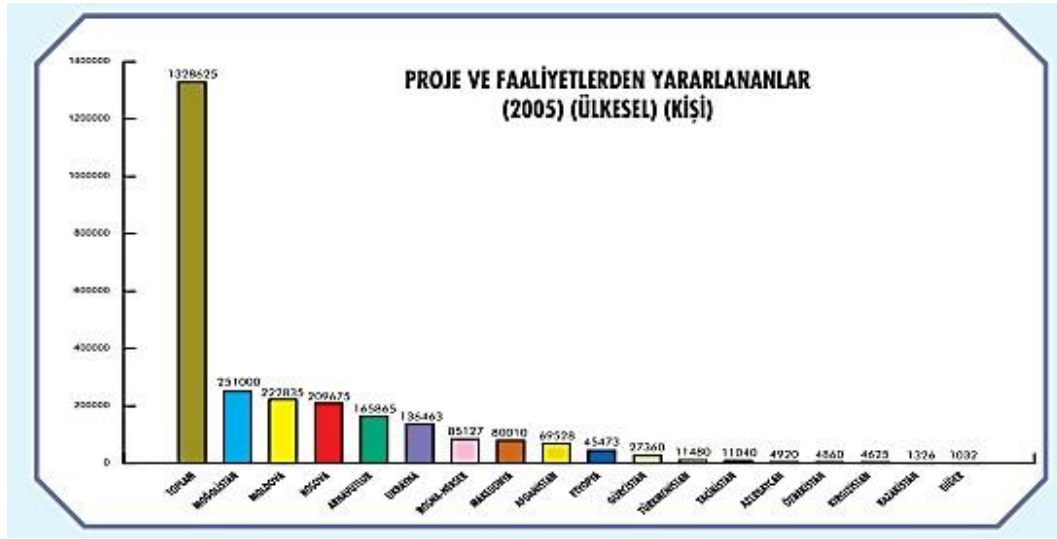
Yukarıdaki anlatımlarda bahsi geçen toplam 562 faaliyet ve proje kapsamında toplam 326 tesis yapımı ve onarımı ile 210 ekipman desteği projesi alanlarında uygulamalar Yapılmıştır.²⁴

Grafik 1.7. 2005 Yılına Ait Tesis ve Ekipman Dağılımı Kıtalar Arası Gösterimi

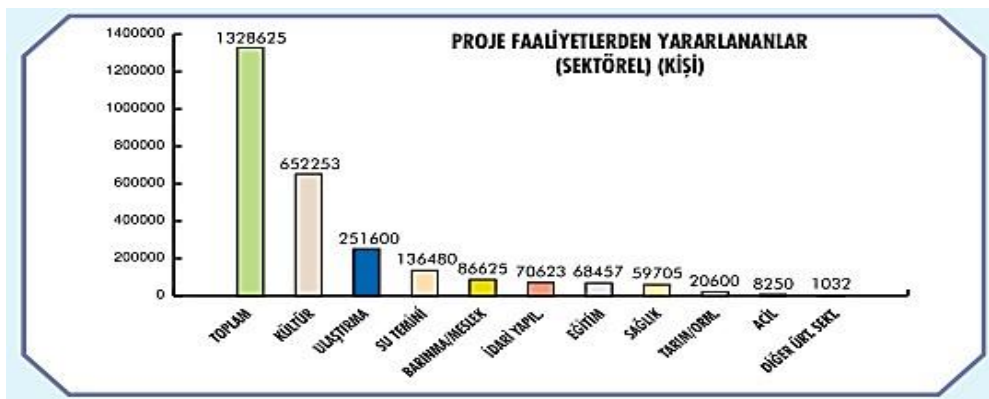

Kaynak: Faaliyet Raporu 2005

²⁴ TİKA, Faaliyet Raporu, 2005, s. 9

Grafik 1.8. 2005 Yılına Ait Proje ve Faaliyetlerden Yararlananların Ülkesel Gösterimi**Kaynak: Faaliyet Raporu 2005**

2005 yılı proje ve faaliyetlerinden istifade eden ülkeler ve sektörler yukarıda grafiklerle görselleştirilmiştir. Bilhassa su temini, sağlık, eğitim, ulaştırma gibi alt yapıların geliştirilmesi ve geniş halk kitlelerinin kullanımına sunulması, bu alt yapılara erişim imkanlarının artmasına ve bu alt yapılara erişen insanların sayısında da artış meydana getirmiştir. Böylelikle ülkesel olarak ele alındığında; Moldova, Moğolistan, Kosova, Arnavutluk, Kırım/Ukrayna; sektörel olarak ele alındığında ise Kültür, Ulaştırma ve Su Temini sektör ve ülkeleri öncelik olarak ilk sıralarda yer almıştır.²⁵

Grafik 1.9. 2005 Yılına Ait Proje ve Faaliyetlerin Kişi Başı Olarak Sektörel Dağılımı**Kaynak: Faaliyet Raporu 2005**

²⁵ TİKA, Faaliyet Raporu 2005, s. 9-10.

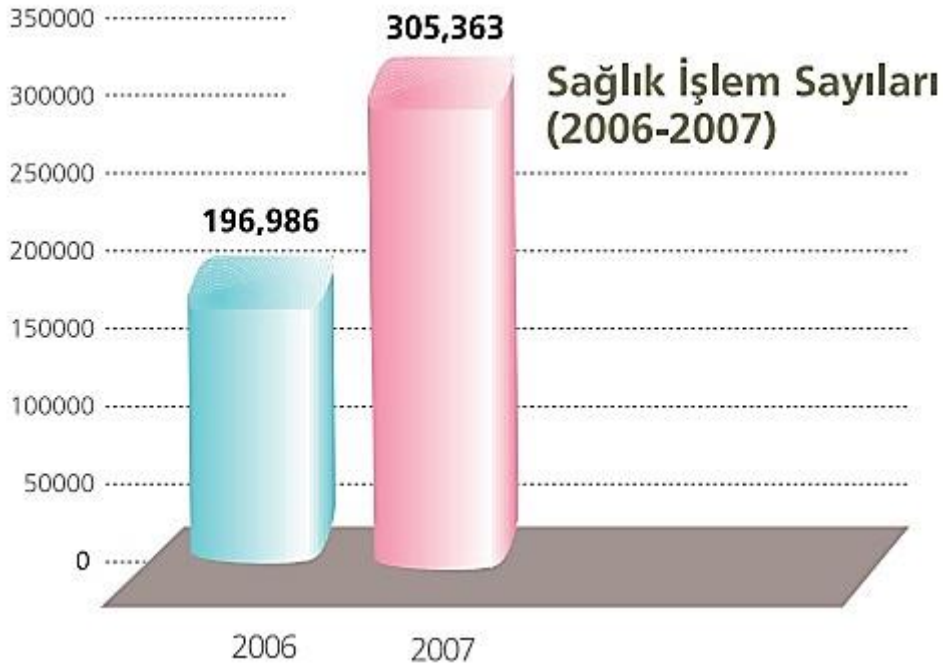
Afganistan

1979 yılından beri mütemadiyen yaşanan savaşların ve iç karışıklıkların ülkedeki alt ve üst yapıları büyük ölçüde tahribata uğrattığı ve uluslararası toplumsal desteğin odak noktası haline gelen Afganistan'da, siyasi otoritenin yeniden tesis edilip istikrarın amil kılınması, ekonominin tekrar canlandırılması, sağlık, eğitim, hijyen gibi alt yapı unsurlarının inşasının yeniden meydana getirilmesi konularında faaliyet ve projeler üstlenilmiştir. Bunun sonucunda 2006 senesinde Londra'da düzenlenen Donörler Toplantısında Türkiye tarafından 100 Milyon ABD Doları tutarındaki taahhüt edilen resmi kalkınma yardımına yönelik bedel TİKA tarafından üstlenilmiş ve Kabil, Mezarı Şerif ve Vardak'ta yer alan 3 PKO vasıtasıyla bahse konu taahhütlerin geniş çapta programlara dönüştürülmesi için çalışmalara başlanmıştır. Afganistan'da üstlenilen misyonların uygulamaya konulduğu sektörlerden bir diğeri de Eğitim sektörü olmuştur. 2007 yılında Afganistan'da 13 tane okulun inşaatı gerçekleştirilmiştir. Böylelikle 2005 yılından itibaren Afganistan'da inşa edilen/onarılan okulların sayısı 41'i bulmuş, sağlıklı eğitim olanağından faydalanmaya başlayan öğrenci sayısı 38.000 civarlarını bulmuştur.²⁶

Afganistan'da iyileştirilmesi gerekli görülen ve bu amaçla faaliyet yürütülen diğer sektör Sağlık sektörü olmuştur. İstatistiki olarak her 7.000 kişiden 1 kişiye doktor düşen ülkede, erken teşhis ve müdahaleye yönelik olanaklar açısından yoksunluk söz konusudur. Başka bir açıdansa, ülkede bulunan hastanelerinin belirli sayıda kapasiteye sahip hastaneleri ve sağlık merkezleri yeterli fiziki koşulları haiz değildir. Sayılan bu faktörler Sağlık sektörüne yönelik uygulama faaliyetlerinin eylemsel olarak önceliklendirilmesine ve boyutlandırılması sebebiyet vermiştir. Bu çerçevede mevcut hastanelerin donanımı ve onarımı gibi eylemler yürütülürken, Türkiye'nin hastane işletmeciliği alanındaki deneyiminin ülkeye aktarılması, Afgan sağlık otoritelerine nitelikli personel yetiştirilmesi ve eğitimi alanında destek verilmesine öncülük edilmiştir.

²⁶ TİKA, Faaliyet Raporu 2007, s. 59.

Tablo 1.5. Afganistan Sağlık İşlem Sayıları 2006-2007

Kaynak: TİKA, Faaliyeti 2006-2007

Grafik 1.10. Afganistan'da Harcamaların Sektörel Dağılımı

Kaynak: 2007 Faaliyet Raporu

2007 Yılında Afganistan’da Gerçekleştirilen Proje ve Faaliyetler.²⁷

Sosyal Altyapıların Geliştirilmesi

- Afganistan Matematik Olimpiyatlarının Desteklenmesi
- Genç Afgan Kadınlarına Yönelik Okuma Yazma Kursları
- Mezarı Şerif Belh Alehill Köyü İlköğretim Okulu İnşaatı
- Cevizcan Karkin Okulu İnşaatı
- Mezarı Şerif Belh Rahmetabad Okulu İnşaatı
- Bağlan Burke Okulu İnşaatı
- Sarıpul Sangçarak Okulu İnşaatı
- Cevizcan Şıbırgan Merkez Okulu İnşaatı ▪ Takhar Yengi Kale Okulu İnşaatı
- Kunduz Vilayeti Kalei Zal Okulu İnşaatı
- Kan İzzet İlkokulu Donanımı
- Takhar El Faruk Lisesi Çevre Duvarı İnşaatı
- Kandahar Merkez Nazvana Kız Lisesi İnşaatı
- Penşir Dara Lisesi İnşaatı
- Parvan Seyidhil Ortaokulu İnşaatı
- Kabil Hüseyinhill Okulu İnşaatı
- Vardak de Afgan Kız Lisesi 16 Sınıflık Okul Binası ve Müştemilatı ve Kadın Eğitim Merkezi İnşaatı
- Afgan Sağlık Personelinin Türkiye’de Eğitilmesi
- Semengan-Dereyi Yusuf Hastane İnşaatı
- Atatürk Milli Çocuk Hastanesinin İşletimi
- İbni Sina Hastanesi Proje ve Danışmanlık Hizmeti

²⁷ TİKA, Faaliyet Raporu 2007, s. 61-62.

- Kabil Aisa Bağrami Kliniğinin Donanımı
- Kabil Aisa Bağrami Kliniği İşletimi
- Şibirgan ve Tahar 2 Gezici Sağlık Kliniği İşletimi
- Meymene Türk-Afgan Dostluk Hastanesi İşletimi
- Şibirgan Türk-Afgan Dostluk Hastanesi İşletimi
- Kabil’de CHC Kliniği İnşaatı
- Mezarı Şerif Hastanesi’nin Donanımı
- Mezarı Şerif Hastanesi Çocuk Polikliniğinin Onarım ve Donanımı
- Tahar İli Hoca Bahauddin Ana Çocuk Sağlığı Kliniği Sünnet Projesi Ekonomik Altyapılar ve Hizmetler
- Kabil Kampdoğan Kışlası İçindeki Yolların Asfaltlanması
- Kabil Kampdoğan Kışlasının Merkezle Bağlantısını Sağlayan Yolun Onarımı
- Vardak Meydanı Şehir Soğuk Hava Deposuna Ekipman Desteği
- Vardak Seydabad’da Soğuk Hava Deposu İnşaatı
- Poli Sohta Köprüsünün İnşaatı
- Kabil Park ve Bahçeleri Aydınlatma Projesi
- Vardak Meydanı Şehir Yerleşiminin Meydan, Resmi Bina, Ana Yol ve Merkezdeki

Sokak Aralarının Aydınlatılması Projesi Üretim

Sektörleri

- Vardaklı Tarım Uzmanlarının Malatya Kayısı Yetiştirme Enstitüsü’nde Eğitimi
- Vardak Meydanı Şehir’de Örnek Veteriner Kliniği Hizmet Binası ve Müstemilatı İnşaatı
- Vardak Meydanı Şehir’de “Afgan-Türk Dostluk Ormanı” Kurulması

- Afganistan Geneline Gerçekleştirilen İnşaatların Kontrolörlük Hizmetleri Alımı

Acil ve İnsani Yardımlar

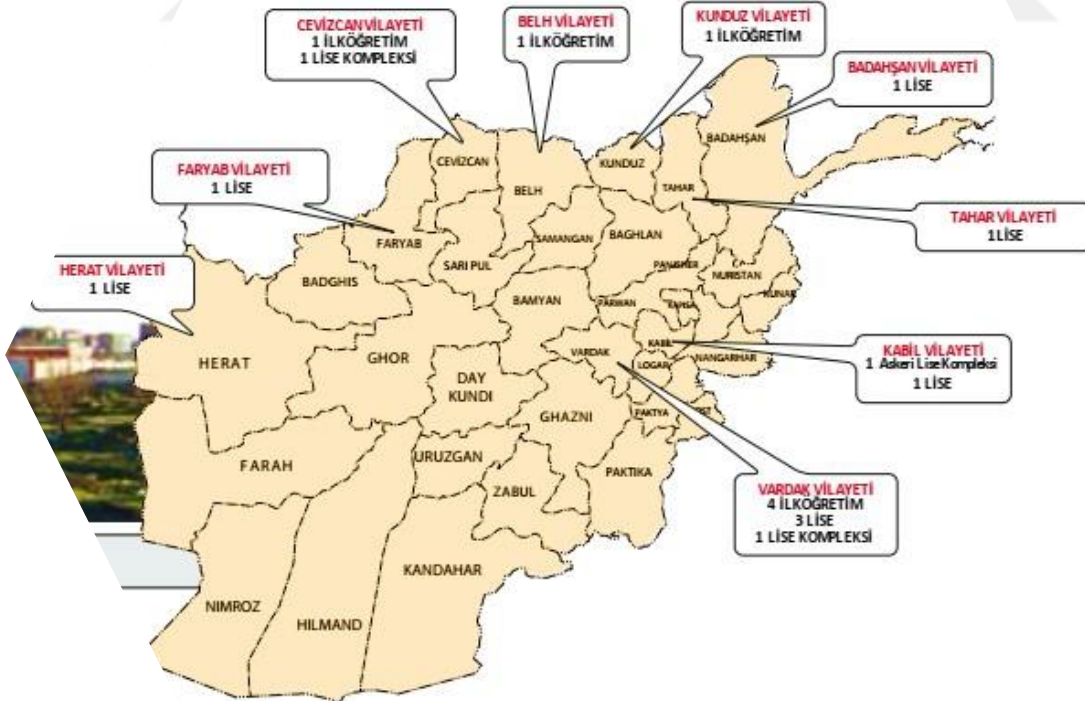
- Vardak'da İnsani Yardım Dağıtılması
- Kabil Deşti Butahkta Kampı'nda Yerleşik Mültecilere Yardım

Sene 2007 gerçekleştirilen 10 bölgesel projeye 25 kişinin katılımı sağlanmıştır.

2008 Afganistan'daki Faaliyeti

Türkiye, Afganistan'daki eğitim altyapısını sağlam bir zemine oturtmak amacıyla önemli gayretler göstermektedir. Türkiye, 2005-2007 arası dönemde 35 okulun onarımı ve inşası gibi projeler üstlenerek, ülkenin eğitim alanındaki açığını kapatma girişimlerinde bulunmuştur. 2008 yılı eğitim alanındaki fiziki alt yapının desteklenmesi sayesinde ivme kazanarak 9 ayrı ilde 199 dersliğin olduğu toplamda 16 okul inşa edilmiştir. 1.000 öğrenciye eğitim hizmetinin verilmesine olanak sağlayacak olan Kabil Askeri Lisesinin yapımı da bu yıl tamamlanarak, 16.744 öğrenciye okullardan yararlanma imkânı sunulmuştur.²⁸

Şekil 1.2. 2008 Yılında Afganistan'da İnşa Edilen Okullar

Kaynak: 2008 Faaliyet Raporu

²⁸ TİKA, Faaliyet Raporu 2008, s. 51.

Ülkede uzun süredir süregelen savaşların etkisiyle, temiz su ve içme suyu alt yapılarında tahribatlar meydana gelmiş, bu durum ciddi bir susuzluk ve hijyen mağrudiyeti sorunlarının doğmasına yol açmıştır. Ülkede su dağıtımını sağlayacak barajların bulunmaması suya erişim konusunda bir diğer zorluk oluşturan etmen olarak ortaya çıkmaktadır. Afganistan genelinde temiz suyun mevcut olduğu tek vilayet Herat vilayeti olup, ülke çapında temiz suya erişim oranı yalnızca %23'tür. TİKA Başkanlığının yürütmüş olduğu projeler çerçevesinde, özellikle okul bahçelerine yoğunlaşmak üzere birçok su kuyusu açılmıştır. 2008 yılı itibarıyla su kuyusu sayısı 88'e çıkmış ve açılan bu su kuyuları sayesinde 290.000 kişinin suya erişimi sağlanmıştır.²⁹

Tablo 1.6. 2008 Yılında Afganistan'da Açılan Su Kuyuları Tablosu

Vilayetler	Su Kuyusu Sayısı	Yararlanıcı Sayısı	Vilayetler	Su Kuyusu Sayısı	Yararlanıcı Sayısı
Badahşan Vilayeti	1	1.500	Hilmand Merkez	1	1.000
Bagdis Merkez	2	2.090	Kabil İli	14	102.500
Bamyan Merkez	2	2.000	Kapisa Kohistan İlçesi	1	1.500
Belh Vilayeti	1	1.200	Kunduz İli	4	3.750
Cevizcan İli	5	6.250	Logar İli	1	1.250
Daykundi Khadir İlçesi	1	1.400	Nangarhar Merkez	1	1.000
Faryab İli	9	27.500	Paktiya Merkez	1	1.000
Gazne İli	1	10.000	Seripul İli	5	6.750
Ghor Merkez	3	3.000	Takhar İli	9	44.200
Khost Merkez	1	750	Vardak İli	19	69.760
Herat Vilayeti	1	1.600			
			TOPLAM	84	290.000

Kaynak: 2008 Faaliyet Raporu

1.1.5. TİKA'nın İnsani Diplomasideki İmajı

Türkiye İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA), 1992 yılından beri insani kalkınma ve yardıma odaklanan önemli bir devlet kurumudur. TİKA'nın faaliyetleri, kalkınma projeleri, eğitim ve sağlık yardımı, acil durum müdahalesi ve göçmenlere destek gibi çeşitli alanları kapsamaktadır. Bu kapsamlı çalışmalarıyla TİKA, insani diplomaside önemli bir aktör olarak öne çıkmaktadır. TİKA, güvenilir ve tarafsız bir aktördür. TİKA, siyasi ve ideolojik bağlardan uzak durarak, insani ihtiyaçlara dayalı tarafsız bir yardım anlayışı benimsemiştir. Bu durum,

²⁹ TİKA, Faaliyet Raporu 2008, s. 52.

TİKA'nın birçok ülke ve uluslararası kuruluş tarafından güvenilir bir aktör olarak görülmesini sağlamıştır.³⁰

TİKA, ihtiyaç sahiplerine uzatılan bir yardım eli işlevi görmektedir. TİKA, acil durumlar ve kalkınma projeleri aracılığıyla ihtiyaç sahiplerine sağladığı somut yardımlar ile takdir toplamaktadır. Özellikle Afrika, Orta Doğu ve Asya'daki yoksul ve dezavantajlı topluluklara yönelik çalışmaları, Türkiye'nin insani yardım konusunda öncü bir aktör olarak görülmesine katkıda bulunmaktadır. TİKA'nın faaliyetleri, Türkiye'nin uluslararası alandaki imajını ve nüfuzunu olumlu yönde etkileyen bir “yumuşak güç” aracı olarak görülmektedir. Yardım ve kalkınma projeleri aracılığıyla Türkiye, diğer ülkelerle dostluk ve dayanışma ilişkileri kurmakta ve kültürel bağlarını güçlendirmektedir.

Sosyal sorumluluk ve yardım kuruluşu olma vizyonu doğrultusunda, TİKA'nın insani diplomasideki imajı Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy'un ifadelerinde belirttiği “TİKA, koşulsuz şekilde samimi ve şeffaf bir anlayışla çabalarını sürdürmekte, kalkınmanın sadece ekonomik boyutuyla değil, sosyal ve kültürel değerlerin korunması, yaşatılması ve zenginleştirilmesiyle mümkün olacağı bilinciyle hareket etmektedir.” haliyle özetlenmiştir. Zira, TİKA insani diplomasi anlamında küresel boyutta öncü kuruluşlardan biri olmuş, Türkiye'nin de dünya kamuoyundaki itibarını artırmış ve manevi anlamda insani boyuta vermiş olduğu önemi gerçekleştirmiş olduğu faaliyetleriyle başarılı bir şekilde göstermiştir. TİKA, yansıtmış olduğu imaj, iş birliği ve dayanışma konularında da Türkiye'nin uluslararası kamuoyundaki konumunu ve anlayışını ön plana çıkarmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından 1992 yılında kurulan Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Türkiye'nin insani diplomasi alanındaki en önemli araçlarından biridir. TİKA, dünyanın dört bir yanındaki ülkelerde gerçekleştirdiği projelerle, Türkiye'nin dostluk ve işbirliği mesajlarını tüm dünyaya yaymaktadır.

TİKA, insani diplomasi alanındaki çalışmalarını, “insanların yaşam koşullarını iyileştirmek, kültürler arası anlayışı geliştirmek ve barışa katkıda bulunmak” temel hedeflerine göre yürütmektedir. Bu hedefler doğrultusunda, TİKA, eğitim, sağlık, kültür, sosyal yardım ve altyapı gibi alanlarda çeşitli projeler hayata geçirmektedir. TİKA'nın insani diplomasi alanındaki çalışmaları, uluslararası alanda da takdir görmektedir. TİKA, 2023 yılında,

³⁰ TİKA, Faaliyet Raporu 2019, Ankara, 2019, s.9.

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından “İnsani Yardım ve Kalkınma için Dünya Liderliği” ödülüne layık görülmüştür.

1.1.6. TİKA’nın Halkla İlişkilerdeki Konumu

TİKA, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı’na bağlı bir devlet kurumu olarak kalkınma yardımları ve insani yardımlar aracılığıyla Türk dış politikasının hedeflerine ulaşmasına katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda, TİKA’nın halkla ilişkiler faaliyetleri, kurumun vizyonunu ve misyonunu kamuoyuna tanıtmak, faaliyetlerinin şeffaflığını ve hesap verebilirliğini sağlamak, paydaşlarla iletişimi ve diyalogu geliştirmek ve kurum imajını güçlendirmek için büyük önem taşımaktadır.³¹

Oktay (2002:69)’ın ifadesine göre halkla ilişkiler uzmanı, belirlenmiş spesifik bir gruba yönelik faaliyet göstererek örgütsel amaçlar doğrultusunda halkı bilgilendirir. Bu bilgilendirme sırasında amaçlarına uygun çeşitli medya kuruluşlarını ve iletişim yöntemlerini kombine ederek kullanır.

TİKA, basın bültenleri, haber bültenleri, basın toplantıları ve röportajlar aracılığıyla medya ile iletişim kurmaktadır. Kurum ayrıca, web sitesi ve sosyal medya platformları aracılığıyla da medya ile etkileşime girmektedir. TİKA, web sitesi, broşürler, afişler ve videolar gibi çeşitli bilgi ve tanıtım materyalleri kullanarak kamuoyuna kurumun faaliyetleri hakkında bilgi vermektedir. Kurum ayrıca, sergiler, konferanslar ve seminerler gibi etkinlikler de düzenlemektedir. TİKA, sivil toplum kuruluşları, (STK) özel sektör temsilcileri ve kamu kurumları ile düzenli olarak iletişim ve diyalog kurmaktadır. Kurum ayrıca, paydaşlarla istişare ve işbirliği mekanizmaları da geliştirmektedir. TİKA, etik ve şeffaf bir çalışma anlayışı benimseyerek ve paydaşlarıyla saygılı ve dürüst bir şekilde iletişim kurarak kurum imajını geliştirmeye çalışmaktadır. Kurum ayrıca, sosyal sorumluluk projelerine de katılarak toplumdaki imajını güçlendirmektedir.³²

Halkla ilişkilerin (public relations) adresinin kamuoyu olduğunu söyleyen J. Habermas halkla ilişkilerin, promosyon ve işletmecilik araçları vasıtasıyla ticari maksadın gizlendiğini ve

³¹ Asna, “Kuramda ve Uygulamada Halkla İlişkiler. Pozitif Yayınları, İstanbul”, 2012, s.23.

³² Görpe, S. ve Mengü, S.Ç, Dünyada ve Türkiye’de Halkla İlişkiler Eğitimi Üzerine: Halkla İlişkiler Eğitimi Kültürün Etkisi, 2011, s.81.

reklamın ötesine geçerek tüketicinin etki altına alındığını, kanaatleri yönettiğini, böylece kamuoyu sürecine müdahale ettiğini belirtmektedir.

Halkla ilişkilerin, reklamın ötesine geçmesinin yanında ilişkili olduğu diğer alanlardan farklı yanını belirtmek gerekmektedir. Asna'nın ifadesine göre bu önemli fark, halkla ilişkilerde hedef kitleyle karşılıklı ve iki tarafın faydalanabileceği bir diyalog kurulması söz konusudur ve bu diyalog sayesinde alınan dönüte göre hedef kitlenin algısını, düşüncesini öğrenerek tutum değişikliği veya politika revizyonu yapmak mümkün olabilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

BİR YUMUŞAK GÜÇ UNSURU OLARAK TÜRK İŞBİRLİĞİ VE KALKINMA AJANSI'NIN AFGANİSTAN'DA FAALİYETLERİ VE AFGANİSTAN BASININA BU FAALİYETLERİN YANSIMASI

2.1. TİKA'nın Afganistan'da Kuruluşu

TİKA'nın Afganistan'da faaliyetlerine başlaması, Türkiye'nin Afganistan ile olan ilişkilerinde önemli bir dönüm noktasıdır. TİKA, Türkiye'nin kalkınma ve yardım alanındaki en önemli kurumlarından biridir ve Afganistan'da gerçekleştirdiği projelerle ülkenin kalkınmasında ve refahının artmasına önemli katkılarda bulunmuştur. TİKA'nın Afganistan'daki faaliyetleri ilk olarak 2005 yılında başlamıştır. Bu tarihten itibaren TİKA, Afganistan'da eğitim, sağlık, altyapı, kültür ve sosyal hizmetler alanlarında 1300'ün üzerinde proje ve faaliyet gerçekleştirmiştir. Bu projeler kapsamında Afganistan'da 450'den fazla okul, 100'den fazla sağlık merkezi, 100'den fazla yol ve köprü, 100'den fazla kültürel ve sosyal tesis yapılmış veya restore edilmiştir. Ayrıca TİKA, Afganistan'da insani yardım faaliyetleri de yürütmüştür. Bu gelişmeler, TİKA yetkilisi Zühtü Çal tarafından da ifade etmiştir.³³

TİKA'nın Afganistan'daki faaliyetleri, Afganistan'da yaşayan insanların yaşam koşullarını önemli ölçüde iyileştirmeye yardımcı olmuştur. Bu projeler, Afganistan'da eğitim ve sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılmasına, altyapının geliştirilmesine ve kültürel değerlerin korunmasına katkıda bulunmuştur. Ayrıca TİKA'nın faaliyetleri, Afganistan'da Türkiye'ye yönelik olumlu bir algı oluşturmaya yardımcı olmuştur.

TİKA'nın Afganistan'daki faaliyetleri şu şekilde özetlenmiştir:

- Eğitim: TİKA, Afganistan'da 450'den fazla okul inşa etmiş veya restore etmiştir. Bu okullarda yaklaşık 2 milyon öğrenci eğitim görmektedir.
- Sağlık: TİKA, Afganistan'da 100'den fazla sağlık merkezi inşa etmiş veya restore etmiştir. Bu sağlık merkezlerinde yaklaşık 5 milyon insan sağlık hizmeti almaktadır.
- Altyapı: TİKA, Afganistan'da 100'den fazla yol ve köprü inşa etmiştir. Bu yollar ve köprüler, Afganistan'ın ulaşım altyapısının geliştirilmesine katkıda bulunmuştur.

³³ <https://www.trtavaz.com.tr/> (Erişim Tarihi: 10.04.2023).

- Kültür: T KA, Afganistan'da 100'den fazla kültürel ve sosyal tesis inşa etmiş veya restore etmiştir. Bu tesisler, Afganistan'ın kültürel değerlerinin korunmasına ve geliştirilmesine katkıda bulunmuştur.
- İnsani yardım: T KA, Afganistan'da insani yardım faaliyetleri de y r tm  tur. Bu faaliyetler kapsamında Afganistan'da yaşayan insanlara gıda, barınma, sağlık ve eğitim gibi konularda yardım yapılmıştır.

T KA'nın Afganistan'daki faaliyetleri, Türkiye'nin Afganistan ile olan ilişkilerinde önemli bir köprü görevi görmektedir. Bu projeler, iki ülke arasındaki dostluk ve işbirliğinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

Türk İşbirliği ve koordinasyon Ajansı Başkanlığı (T KA), Türkiye Cumhuriyeti'nin kalkınmasında geniş alanlarda ekonomik, sosyal, kültürel ve eğitim alanlarında işbirliğini, Türkiye ile bu ülkeler arasındaki dostane ilişkiler amacıyla 1992 yılında kurulmuştur.³⁴ T KA, Afganistan'da 1992 yılından bu yana faaliyet göstermektedir. 2001 yılından sonra Afganistan'da geçen yıllar ve yaşanan insani krizler, T KA'nın Afganistan'daki faaliyetlerine yeni bir boyut kazandırmıştır. T KA, Afganistan'da insani yardım, eğitim, sağlık, altyapı, kültür ve inşaat alanlarında çeşitli projeler ve faaliyetler gerçekleştirmektedir. T KA'nın Afganistan'daki varlığı, iki ülke arasındaki istikrar tarihi ve kültürel bağların bir sonucudur. Türkiye ve Afganistan, yüzyıllardır karşılıklı ilişkiler içerisinde olmuştur. İki  lke arasındaki ilişkiler, özellikle 19. yüz yılın sonlarında ve 20. yüz yılın ba larında yoğunla mı tır. Türkiye, 1919 yılında Afganistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülkelerden biri olmuştur.

T KA'nın Afganistan'da gerçekleştirdiği projeler ve faaliyetler, iki ülke arasında işbirliğinin geliştirilmesine ve karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesine önemli katkı sağlamıştır. T KA'nın Afganistan'daki faaliyetleri, aşağıdaki başlıklarda  u şekilde özetlenmiştir:

- İnsani yardım: T KA, Afganistan'da meydana gelen doğal afetler ve süreleri nedeniyle ihtiyaç sahibi ailelere ve kişilere yönelik insani yardımlar sağlamaktadır. Bu kapsamda, gıda, barınma, sağlık, eğitim ve diğer temel ihtiyaçlara yönelik yardımlar yapılmaktadır.

³⁴ T KA, Faaliyet Raporu 2019, Ankara, 2019-2023, s.11-13.

- Eğitim: TİKA, Afganistan’da eğitim alanında çeşitli projeler ve faaliyetler gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda, okul ve eğitim kurumları inşa edilebilmektedir. Ayrıca, öğretmenler ve ücretlere yönelik eğitim ve öğretim faaliyetleri düzenlenmektedir.
- Sağlık: TİKA, Afganistan’da sağlık alanında çeşitli projeler ve faaliyetler gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda, hastane ve sağlık ocakları inşa edilmektedir. Ayrıca sağlık personeline yönelik eğitim ve öğretim faaliyetleri düzenlenmektedir.
- Altyapı: TİKA, Afganistan’da altyapı alanında çeşitli projeler ve faaliyetler gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda, yol, köprü, sulama ve enerji gibi altyapı projeleri hayata geçirilmektedir.
- Kültür ve restorasyon: TİKA, Afganistan’da kültür ve restorasyon alanında çeşitli projeler ve faaliyetler gerçekleştiriyor. Bu kapsamda, tarihi ve kültürel yapıların restorasyonu ve korunması gerçekleştirilmektedir.

TİKA’nın Afganistan’daki faaliyetlerine, Afganistan’ın kalkınmasına ve refahına önemli katkı sağlamaktadır. TİKA, Afganistan ile Türkiye arasındaki dostluk ve işbirliğinin sürdürülmesine önemli katkı sağlamıştır³⁵.

TİKA’nın Afganistan’da gerçekleştirdiği bazı önemli projeler ve faaliyetler şunlardır.

- Afgan-Türk Dostluk Hastanesi: 2005 yılında Kabil’de açılan hastane, Afganistan’ın yaşadığı yaklaşık 2 milyon kişiye hizmet vermektedir.
- Afgan-Türk Dostluk Çocuk Hastanesi: 2006 yılında Kabil’de açılan hastane, Afganistan’daki yaklaşık 1 milyon tıbbi hizmet vermektedir.
- Afganistan’ın Kuzeyinde 100 İnşası: 2005-2023 yılları arasında Afganistan’ın kuzeyinde 100 okul inşa edilmiştir.
- Afganistan’ın Kuzeyinde 100 Su Kuyusu Açılması: 2005-2023 yılları arasında Afganistan’ın bölgelerinde 100 su kuyusu açılmıştır.
- Afganistan’ın Kuzeyinde 100 Köy Yolunun Yapımına Destek: 2005-2023 yılları arasında Afganistan’ın kuzeyindeki 100 köy yolunun yapımına destek sağlanmıştır.

³⁵ TİKA, Faaliyet Raporu 2005, Ankara, 2005-2023, s.86-92.

- Afganistan'daki Tarihi ve Kültürel Eserlerin Restorasyonu: TİKA, Afganistan'daki tarihi ve kültürel eserlerin restorasyonuna önemli destek sağlıyor. Bu kapsamda, Afganistan'daki birçok tarihi ve kültürel eseri yeniden canlandırılmıştır.

TİKA'nın Afganistan'daki faaliyetleri, Afganistan ile Türkiye arasındaki dostluk ve işbirliğinin sürdürülmesine önemli katkı sağlıyor. TİKA, Afganistan'ın kalkınmasına ve refahına da önemli katkılar sağlamıştır.

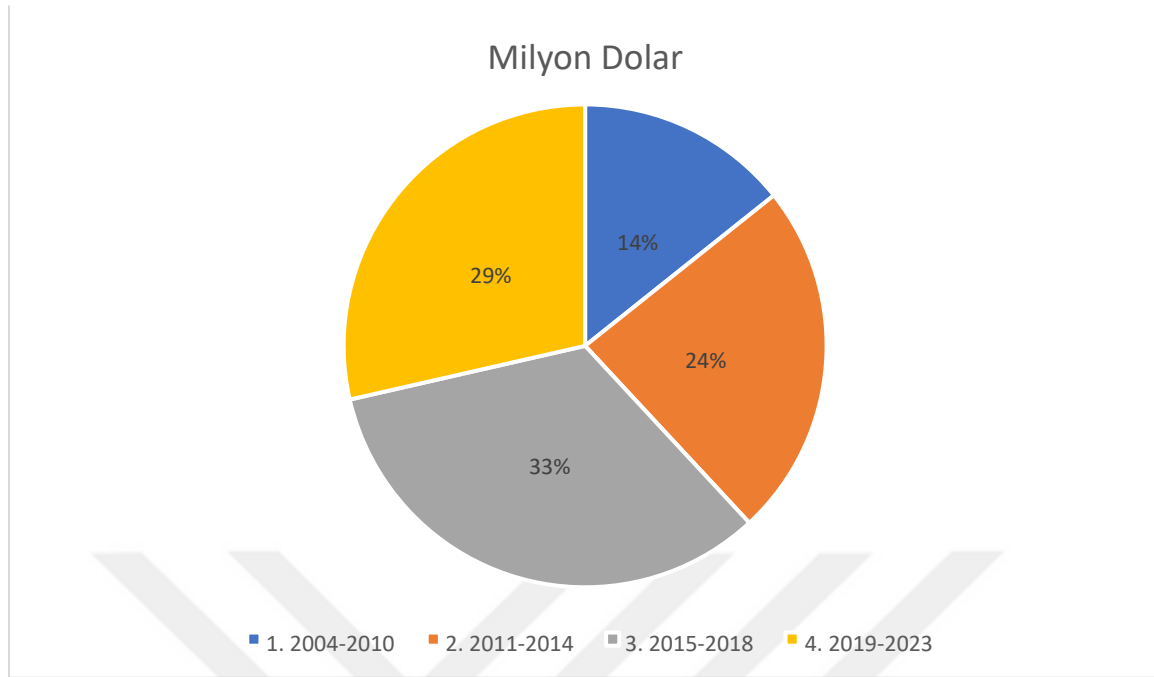
2.1.1. TİKA'nın Afganistan'da Bütçe ve Faaliyetleri

TİKA, Afganistan'a 2004 yılından bu yana kalkınma yardımları, insani yardımlar, kültürel işbirliği ve teknik işbirliği olmak üzere dört ana alanda destek sağlamaktadır. TİKA'nın Afganistan'a ayrılan bütçesi yıldan yıla değişiklik göstermiştir.³⁶

- 2004-2010: Bu dönemde TİKA'nın Afganistan'a ayırdığı bütçe yılda ortalama 10-15 milyon ABD Doları civarında.
- 2011-2014: Bu dönemde TİKA'nın Afganistan'a ayırdığı bütçe yılda ortalama 20-25 milyon ABD Doları civarında.
- 2015-2018: Bu dönemde TİKA'nın Afganistan'a ayırdığı bütçe yılda ortalama 30-35 milyon ABD Doları civarında.
- 2019-2023: Bu dönemde ise TİKA'nın Afganistan'a ayırdığı bütçe yılda ortalama 25-30 milyon ABD Doları civarında.

³⁶ TİKA, https://tika.gov.tr/detail-tika_dan_afganistan_da_binin_uzerinde_proje/, (Erişim Tarihi: 01.02.2024).

Grafik 2.1. TİKA'nın Afganistan'daki Bütçesi 2004'ten 2023'a kadar (Milyon Dolar)

TİKA, Afganistan'da 2004'ten bu yana birçok farklı alanda proje ve faaliyet yürütmektedir. Yürüdüğü faaliyetler şunlardan ibarettir: Eğitim, Sağlık, Altyapı, Tarım ve Kalkınma, Kültürel işbirliği ve Teknik işbirliği gibi alanlarda yardım sağlamıştır.

TİKA, 2005 yılında Afganistan'ın kuzeyinde Faryab Vilayetinde Afgan-Türk Dostluk Hastanesi inşa etmiştir. Bu hastane 170 yatak kapasitesine sahiptir. Faryab'a bağlı Meymene'deki Afgan-Türk Dostluk Hastanesi devlet kurumuna devredildiği 2019 yılına kadar 4 milyon 523 bin 567 kişinin sağlık hizmeti sağlanmış bir hastanesi olmuştur.³⁷

Cevizcan Velayetin'de de Afgan-Türk Dostluk Çocuk Hastanesi, 75 yatak kapasitesine sahip olup, hala hizmet vermektedir. Bu hastane Afganistan'ın kuzey bölgesindeki tek çocuk hastanesi olması rağmen bir adet çocuk cerrahi bölümüne sahiptir. TİKA, Afganistan'ın kuzeyinde 17 yılda 2005'ten bu yana toplam 12 milyon 100 bin kişiye sağlık hizmeti verilmiştir.

³⁷ <https://www.aa.com.tr/tr/saglik/>, (Erişim Tarihi: 23.02.2024).

Fotoğraf 1. 2. TİKA'nın Afganistan'daki Afgan-Türk Dostluk Çocuk Hastanesi

Kaynak: AA, Anadolu Haberler

Fotoğraf 1. 3. TİKA'nın Afganistan'daki Afgan-Türk Dostluk Çocuk Hastanesi

Kaynak: AA, Anadolu Haberler

TİKA'nın 2005'ten bu yana destek verdiği Afganistan'ın Cevizcan vilayetine bağlı Şehri Şibirgan'daki Afgan-Türk Dostluk Çocuk Hastanesi 110 yatak kapasitesine sahiptir. Ülkenin kuzeyindeki tek çocuk hastanesi olma özelliğine sahip sağlık kuruluşunda tam donanımlı pediatri, yeni doğan ünitesi, acil servis, yoğun bakım, enfeksiyon hastalıkları ve çocuk cerrahisi gibi bölümler de yer almaktadır.

2021 sonu itibarıyla hastanede 7 kişi uzman olmak üzere 24 kişi doktor, 40 kişi hemşire ve 75 kişi diğeri ise sağlık personeli gibi toplamda 139 kişi ile sağlık hizmeti verilirken, hastanede bugüne kadar 2 milyon 986 bin üzere hasta tedavi edilmiştir.³⁸

Afganistan'ın Tahar vilayetindeki Talkan'da ve Hoca Bahauddin'de de Afgan-Türk Dostluk Anne ve Çocuk Sağlığı Kliniklerinde, doğum öncesi ve sonrası muayeneler ile yetersiz beslenme gibi farklı alanlarda TİKA tarafından hizmet verilmektedir.

Ülkenin çeşitli köy ve kentlerinde de klinik inşası yapan TİKA, bu kez Samangan vilayetinde de 30 yataklı hastane binası inşa etmiştir.

TİKA, Afganistan'ın başkenti Kabil'deki Atatürk Çocuk Hastanesine tıbbi malzemeler tedarik etmiştir. Bu malzemelerin ulaştırılması amacıyla hastanede düzenlenen programa Türkiye'nin Kabil Büyükelçiliği Misyon Şefi ve Maslahatgüzarı Cenk Ünal, TİKA Kabil Ofisi koordinatörü Fazıl Akın Erdoğan, Afganistan geçici hükümetinin Sağlık Bakan Yardımcısı Habibullah Ahundzade, hastane yetkilileri ve doktorlar katılmışlardır. Bu kapsamda, TİKA Kabil Ofisinin temin ettiği 50 hasta yatak başı ünitesi, 10 monitör, 1 DC-40 Mindrey ultrason sistem makinesi ve çeşitli tıbbi malzemeler hastane yetkililerine teslim edilmiştir.

Hastanede değerlendirmede bulunan Ünal'ın şunları ifade etmiştir. “İçinde Atatürk olan bir hastanenin tabii adına uygun olması lazım. TİKA'mız gerekeni yapmış ve Afganistan'ın en iyi hastanelerinden biri haline getirmiş burayı. Çocuklara yapılan her harcama bizim için kutsal. Atatürk Hastanesinde çocuklar için böyle bir şey yapılması nedeniyle çok büyük mutluluk duyuyoruz.”

³⁸ <https://www.aa.com.tr/tr/saglik/tika-afganistanin>, (Erişim Tarihi: 02.03.2024).

Fotoğraf 1. 4. Afganistan, Kabil, Atatürk Çocuk Hastanesi

Kaynak: AA, Anadolu Haberler

TİKA, Afganistan’da 2005 yılından 2018 yılına kadar 100’e yakın okul inşasını gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda 120 bin üzerinde öğrencinin iyi ve sağlıklı şartlarda eğitim hizmetlerini sağlamıştır. Afganistan’ın başkenti Kabil’de de büyük üniversitesi olan Şahit Prof. Rabbani Eğitim Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümü bünyesindeki kütüphanenin onarımını gerçekleştirilmiştir.³⁹

Afganistan’ın kuzeyinde Meymene Şhrinde TİKA, tarafından Ebe okulu inşa edilmiştir. Ve ebe olmak isteyenlere eğitim verilmiştir. Cevizcan’da da TİKA, tarafından Cevizcan Mesleki ve Teknik Eğitim Kurumu binası 1200 öğrenci kapasiteli yurt binalarıyla donatılmış, okulun teorik ve uygulamalı eğitim kapasitesini artırmak hedefiyle gereken destek sağlanmıştır. Afganistan’ın güneyinde 2020 yılında Kandahar vilayetinde Serdar Davut Han kız Lisesinin ek bina inşaatı ve tadilatı yapılmıştır.⁴⁰

³⁹ Kabul, Eğitim Üniversitesi, Yunus Emre Enstitüsü, 2018 s.202.

⁴⁰ TİKA, Faaliyet Raporu, 2020:s.84.

⁴¹ TİKA, Annual Report, 2017: s.40-74.

⁴² Nawabi, 2019: s.79-91.

Afganistan'ın kuzeyinde Sar-e-pul Vilayetinde TİKA, tarafından yetimhanesine donanım desteği sağlamıştır. Ayrıca 2015 yılında Belh Vilayeti Mezar-e-Şerif Şehrinde 7500 öğrencilerin gördüğü Bahter Lisesinin 42 sınıf, bir kütüphane, bir konferans salonu, kimya, biyoloji, fizik ve bilgisayar laboratuvarlarından oluşan üç katlı yeni binası yapılmıştır.

TİKA, Afganistan'da 2017 yılında Kabil'de 16 sınıftan oluşan Mahmud Tarzi Lisesinin tamamladıktan sonra eğitim öğretime açılmıştır. Aynı yıl içerisinde Allauddin Kız yetimhanesi ve Kabil Kız Meslek Enstitüsü binalarının tefrişat çalışmalarının yapılması yanı sıra Kabil'de Şahit Bülent Aydın Camisi ve Şibirgan Şehrinde Ali ŞirNevai'nin Camisi Türk-Osmanlı mimarine uygun şekilde inşa edilmiştir.⁴¹

TİKA, şu söz “Su medeniyet ve hayattır” anlayışıyla özellikle kuraklığın görüldüğü ve kırsal kesimde yaşayan kadınların yaşam kalitesini ve temiz suya erişimini artırmak hedefiyle, 2005-2014 yıllar arasında 135 su kuyusu açmıştır. Ve binlerce kişinin bu su kuyusunun kullanmasına sebep olmuştur. Ayrıca Afganistan'ın 2019 yılında çeşitli bölgelerinde derinliği 35 ile 85 metrelik arasında değişen 100'in civarında su kuyusu açmıştır. Bu su kuyularından yaklaşık 40000 kişi faydalanmaktadır.

TİKA, Afganistan'ın Herat Vilayetinde da ve çevresinde yayın yapan Asya televizyonunun teknik altyapısı, yayın kalitesinin ve kapsama alanını artırmak için yenilenmiştir. Bu TV, haber programlar gerçekleştirmektedir.⁴² Türkiye'nin Kabil Büyükelçisi Oğuzhan Ertuğrul, Afganistan'ın güneyinde 30 Haziran 2019 yılında Afgan-Türk Okulu Celalabad Erkek Lisesindeki Konuşmasında;

“Afganistan, Türkiye'nin en çok kalkınma yardımı yaptığı ülke konumunda olduğunu, eğitim alanında binden fazla projeyi hayata geçirdiklerini, projelerin çoğunluğunun da eğitim alanında olduğunu” ifade etmiştir. Ayrıca Türkiye'nin eğitim bursu sıralamasında da Afganistan ilk sırada yer almıştır. Ertuğrul, bu şekil yardımların devam edeceğine ifade etmiştir.⁴¹

Tüm dünyayı etkisi altına alan (Kovid-19) Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) Koronavirüs (Kovid-19) salgınıyla mücadele kapsamında da Afganistan'a 101 bin maske yardım etmiştir. Mezar-ı Şerif Ofisine yerleştirilmiştir.

⁴¹ Anadolu Ajansı Farsça, 2019).

Fotoğraf 1. 5. TİKA'dan Afganistan'a Maske Yardımı

Kaynak: AA, Anadolu Haberler

Bu kapsamında, mücadele verirken 2020 yılında Afganistan'a sağlık yardım malzemesi de göndererek dayanışma içinde olmuştur. Ayrıca sadece bu ilk kez yardımı değil Afgan-Türk dostluğunun somut bir göstergesi olarak, 10'ar vantilatör, oksijen regülatörü, nebulizatör, 30 bin tespit kiti, 25 bin N95 maske ile 50 cerrahi maske, 3 PCR cihazı, yardım etmiştir. Türkiye, 23-24 Kasım 2020 tarihinde Cenevre'de Düzenlenen Afganistan'ın Bağışçılar Konferansı'na da katılmıştır. Bu katılımda da iki yıl için 75 milyon Dolarlık yardım taahhüdünde bulunmuştur. Bu kapsamda Türkiye 2004'ten bu yana Afganistan'a gerçekleştirdiği yardım 1,1 milyar Dolardan geçmiştir.

2.1.2. TİKA'nın Afganistan'da Stratejik Faaliyetleri

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), 2002 yılından beri Afganistan'da kalkınma ve insani yardım faaliyetleri yürütmektedir. TİKA'nın Afganistan'daki faaliyetleri, Türkiye'nin Afganistan'a yönelik dış politikasının önemli bir bileşenini oluşturmaktadır.

Yıllardır Afganistan’da iç savaş nedeniyle bu süreçte önemli bir ülke olan Afganistan kurulduğu tarihten bugüne kadar büyük devletlerin müdahalesine maruz kalmıştır.⁴²

Sovyetler Birliği’nin (SSGB) işgalinden sonra da Taliban örgütünün kontrol altında kalan ülke 11 Eylül 2001 terör saldırısının ardından Amerika Birleşik Devletlere (ABD)’nin saldırısıyla yeni bir yönetim kurulmuştur. 2001’de Bonn Antlaşması imzalanmış bu çerçevede bir geçici hükümet olarak Afganistan’da devlet inşası çalışması başlamıştır. Bu süreçte Afganistan dış yardım haline gelmiştir.

Afganistan’ın yeniden inşası amacıyla devletler dış yardım programına dahil edilen Afganistan’a bu süreçte Türkiye de kültürel ve tarihi ilişkilerine uygun olarak yardımlarını başlamıştır. Uzun bir geçmişe sahip olması iki ülke arasındaki avantaj ile Türkiye-Afganistan ile ilişkilerini “yumuşak güç” temelinde inşa etmeyi amaçlamıştır.⁴³

TİKA, Afganistan’da 2004’te Kabil, 2007’de Mezar-ı Şerif ve 2017’de ise Herat’da bu üç Vilayetinde Program Koordinasyon Ofisi açmıştır. TİKA, faaliyet ülkelerde en fazla gösterdiği Program Koordinasyon Ofisine sahip olduğu Afganistan’dır. Ve değer yandan TİKA’nın Afganistan’a en fazla yardım ettiği ülkelerin başında gelmektedir. Ayrıca TİKA, 2020 yılında 36,47 milyon dolar Afganistan’a yardım etmiştir.⁴⁶

TİKA’nın gerçekleştirdiği faaliyet yardımları Afganistan’da bakıldığında hem Afgan halkının ihtiyaçlarıyla hem de uluslararası konferanslarında alınan kararlarla büyük ölçüde örtüştüğü görülmektedir.

TİKA, Afganistan’da eğitim altyapısının geliştirilmesi ve insan kaynağının yetiştirilmesi için birçok proje yürütmektedir. Bu kapsamda, okullar inşa edilmekte,

Öğretmenlere eğitim verilmekte ve burslar sağlanmaktadır. TİKA ayrıca, Afganistan’daki üniversitelere de destek sağlamaktadır.

TİKA, Afganistan’da sağlık hizmetlerinin sunulmasına ve sağlık altyapısının geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu kapsamda, hastaneler ve sağlık ocakları inşa edilmekte, sağlık ekipmanları sağlanmakta ve sağlık personeline eğitim verilmektedir.

⁴² Nawabi, S. (2019). Türkiye’nin Afganistan’a Dış Yardımları. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(1), s.79-91.

⁴³ Kiren, A. (2012). Afganistan’ın Yeniden Yapılandırılmasında Türkiye’nin Rolü (2001-2011). (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul.

⁴⁶ TİKA, (2020) Faaliyet Raporu. https://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22.

TİKA, Afganistan’da tarımsal kalkınmayı ve kırsal kalkınmayı teşvik etmek için projeler yürütmektedir. Bu kapsamda, çiftçilere eğitim verilmekte, tarım ekipmanları sağlanmakta ve sulama sistemleri kurulmaktadır. TİKA ayrıca, Afganistan’da küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) geliştirilmesine de destek sağlamaktadır.

2.1.3. TİKA’nın Afganistan’da Siyasi Faaliyetleri

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Afganistan’da kalkınma ve insani yardım projeleri aracılığıyla önemli bir rol oynamaktadır. Ancak TİKA’nın faaliyetleri doğrudan siyasi bir nitelik taşımaz. Kurumun önceliği, eğitim, sağlık, altyapı ve tarım gibi alanlarda Afgan halkının refahını geliştirmeye yönelik somut ve sürdürülebilir projeler uygulamaktır. Bununla birlikte, TİKA’nın Afganistan’daki çalışmaları, Türkiye’nin bu ülkeyle olan siyasi ilişkilerini olumlu yönde etkilemektedir. Projeler aracılığıyla sağlanan kalkınma ve insani yardım, Afgan halkı arasında Türkiye’ye karşı iyi niyet ve şükran duygularını beslemektedir. Ayrıca TİKA, Afganistan’daki çeşitli aktörlerle diyalog ve işbirliğini teşvik ederek barış ve istikrara katkıda bulunur.⁴⁴

Taliban’ın ABD ve NATO’nun Afganistan’dan çekilme süreciyle ivme kazanan sahada ilerleyişi, 15 Ağustos 2021 tarihinde ülke genelinde hakimiyetini kurması ve başkent Kabil’i ele geçirmesiyle sonuçlanmıştır. Ülkemiz uluslararası toplumla birlikte, Afganistan’daki yeni yönetimle dengeli ve pratik angajman politikası izlemektedir. Taliban yönetimi, Ocak 2024 itibarıyla herhangi bir ülke tarafından resmen tanınmış değildir. Kabil Büyükelçiliğimiz ile Mezar-ı Şerif ve Herat Başkonsolosluklarımız Taliban’la angajman süreçlerine, insani yardımlarımızın devamına ve Maarif Vakfı’nın 45 okulunun faaliyetlerine önemli katkı sağlamaktadır.

Ülkemiz, Afganistan’daki insani krizin hafifletilmesi için gerek ikili gerek de BM ve diğer uluslararası kuruluşlar nezdindeki çabalarını sürdürmekte ve insani yardımlarına devam etmektedir. BM’nin Afganistan Özel Emanet Fonuna (eğitim ve sağlık sektörlerini desteklemek üzere) Aralık 2021’de üç milyon dolar katkıda bulunulmuştur.⁴⁵

AFAD, TİKA, Kızılay gibi kurumlarımız ile çeşitli STK’larımız da insani yardımlar konusunda sahadaki faaliyetlerine güçlü bir şekilde devam etmektedir. Türk Kızılay 2018’de

⁴⁴ TİKA Faaliyet Raporları: <https://tika.gov.tr/basin-odasi/yayinlar/tika-faaliyet-raporlari/>, (Erişim Tarihi:05.04.2024).

⁴⁵ <https://tika.gov.tr/en/>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

Afganistan Delegasyonunu kurarak ÷lkedeki faaliyetlerine devam etmektedir. T÷rk Kızılay'ın Afganistan'da 1995-2023 yılları arasında y÷r÷tt÷ę÷ insani ve yardım faaliyetleri toplam 18,1 milyon dolardır. AFAD eşğ÷d÷m÷nde STK'larla beraber hazırlanan toplamda 8.200 tondan fazla insani yardım malzemesi taşıyan ve 19 sefer yapan sekiz “İyilik Treni” Afganistan'a gönderilmiştir.

2.1.4. TİKA'nın Afganistan'da Eğitim Faaliyetleri

T÷rk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Afganistan'da eğitim altyapısının geliştirilmesi ve eğitim imkanlarının genişletilmesi için çeşitli projeler y÷r÷tmektedir. Bu projeler kapsamında TİKA, okul binaları inşa ve onarıyor, eğitim materyalleri ve donanımları temin ediyor, öğretmenlere yönelik kapasite geliştirme programları düzenliyor, burs imkanları sunuyor ve mesleki eğitim kursları açıyor.⁴⁶

- TİKA, Afganistan'ın çeşitli bölgelerinde yeni okullar inşa ederek ve mevcut okulları onararak eğitim altyapısının iyileştirilmesine katkıda bulunmaktadır.
- TİKA, Afganistan'daki okullara ders kitapları, kırtasiye malzemeleri, bilgisayar ve laboratuvar ekipmanları gibi eğitim materyalleri ve donanımları temin etmektedir.
- TİKA, Afganistan'daki öğretmenlere yönelik çeşitli kapasite geliştirme programları düzenleyerek öğretmenlerin mesleki becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır.
- TİKA, Afganistan'daki başarılı öğrencilere Türkiye'de burs imkânı sunarak yurt dışında eğitim görmelerine imkan sağlamaktadır.
- TİKA, Afganistan'daki gençlere iş imkanları sağlayacak meslek edindirme kursları açarak istihdam imkanlarının artmasına katkıda bulunmaktadır.

TİKA'nın Afganistan'daki eğitim faaliyetleri, ÷lkenin kalkınması ve istikrarı için büyük önem taşımaktadır. Bu faaliyetler sayesinde Afgan çocukları ve gençleri daha iyi eğitim imkanlarına kavuşarak geleceğe daha umutla bakabilmektedirler. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığında görevli 2 uzman tarafından 05-11 Ocak 2013 tarihleri arasında Afganistan'da 22 kişiye ziraat ve 23 kişiye veterinerlik alanında olmak üzere toplam 45 kişiye eğitim verilmiştir.

⁴⁶ <https://www.haberercis.com.tr/>, (Erişim, Tarihi: 05.05.2024).

Afganistan'ın Herat Vilayetinde eğitim faaliyetlerini sürdüren Zindecan Ziraat Meslek Lisesi, TİKA tarafından gerçekleştirilen yenileme projesi ile modern bir görünüme kavuşmuştur. Fiziki durumu okul binasının iyileştirilerek Liseye donanım ekipmanları tarafından temin edilmiştir. Ayrıca okul çevresinde tarım bahçesinin zemini oluşturulduktan sonra modern sulama sistemi kurulmuştur.⁴⁷

2.1.5. TİKA'nın Afganistan'da Güvenlik Faaliyeti

TİKA, Afganistan'da kalkınma ve insani yardım projelerinin yanı sıra güvenlik alanında da çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Bu kapsamda Sovyetler Birliği'nin (SSGB)'nin 1989 yılında Afganistan'dan çekilmesi ardından Türkiye'nin da Afganistan'da nüfuz etmesi yeni fırsatlar sağlamıştır. Bu dönemde Burhanettin Rabbani Afganistan Devlet Başkanı ile yakın ilişki kurmuştur.⁴⁸

Afganistan'da siyasi düzenin bozulmasıyla kabile, etnik ve mezheplerin ön plana çıktığı istikrarın ve ulusal güvenliğin sağlanamadığı Afganistan modeli ortaya çıkmıştır. Bu süreçte Türkiye Afganistan'daki Özbek ve Türkmenlere daha da yakın durmuştur. Afganistan kuzeyinde Taliban karşıtı İttifakı ile ilişkilerini kurmuştur. Özbek lideri Abdul Raşid Dostum Mezar-i-Şerifin kontrolünü elinde tutmuştur. Bu süreçte Türkiye'de destek vermiştir. Sovyetlerin dağılmasından sonra Türkiye'nin Orta Asya Devletleri'nin bağımsızlıklarını kazanmasıyla artan önemi 11 Eylül olayları sonrası daha da derinleşmiştir.

- TİKA, Afgan polis ve askerlerine yönelik eğitim programları düzenlemektedir. Bu programlarda terörle mücadele, asayiş sağlama, sınır güvenliği ve insan hakları gibi konularda eğitim verilmektedir.
- TİKA, Afganistan'da polis karakolları, sınır güvenlik noktaları ve askeri üsler gibi güvenlik altyapısının geliştirilmesine destek olmaktadır.
- TİKA, Afgan polis ve askerlerine silah, araç, iletişim ekipmanları ve diğer ihtiyaç duydukları malzemeleri temin etmektedir.

⁴⁷ <https://tika.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 06.05.2024).

⁴⁸ Erdağı, E. (2005). The Isaf Mission and Turkey's Role in Rebuilding The Afgan State, Policy Watch, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-isaf-mission-andturkeys-role-in-rebuilding-theafghan-state>, (Erişim, Tarihi: 20.05.2024).

- TİKA, Afgan güvenlik kurumlarının kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik programlar düzenlemektedir. Bu programlarda kurumsallaşma, yönetim, planlama ve koordinasyon gibi konularda eğitim verilmektedir.

TİKA'nın Afganistan'daki güvenlik faaliyetleri, ülkenin istikrarına ve kalkınmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu faaliyetler, Afganistan'ın terörle mücadele ve uluslararası suçlarla mücadele kapasitesini geliştirmeye yardımcı olmaktadır. Ayrıca, Afgan güvenlik kurumları ile Türk güvenlik kurumları arasında işbirliği ve koordinasyonu da teşvik etmektedir.⁴⁹

TİKA'nın Afganistan'daki güvenlik faaliyetlerine bazı örnekler:

- 1) 2020 yılında TİKA, Afgan Millî Savunma Bakanlığı'na siber güvenlik eğitimi vermiştir.
- 2) 2021 yılında TİKA, Kabil'de bir polis karakolunun inşasını tamamlamıştır.

2.1.6. Afganistan Basınında Tika'nın Yeri

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Afganistan'da uzun yıllardır yürüttüğü kalkınma ve insani yardım faaliyetleriyle Afgan basınında önemli bir yer edinmiştir. TİKA'nın çalışmaları, Afganistan'ın kalkınması ve istikrarına önemli katkılar sağladığı için takdirle karşılanmaktadır.⁵⁰

TİKA'nın Afganistan'daki faaliyetleri:

- Eğitim: Okul inşaatı ve onarımı, öğretmen eğitimi, burs imkanları sağlamak.
- Sağlık: Hastane ve klinik inşaatı ve onarımı, tıbbi malzeme yardımı, sağlık personeli eğitimi sağlamak.
- Tarım: Tarım altyapısının geliştirilmesi, çiftçilere eğitim ve teknik destek sağlanması.
- Altyapı: Yol, köprü ve sulama sistemlerinin inşaatı ve onarımı sağlaması.
- Kültür: Tarihi ve kültürel mirasın korunması, restorasyon çalışmaları sağlaması.

⁴⁹ TİKA'nın Faaliyet Raporu, <https://tika.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 05.06.2024).

⁵⁰ Afgan Basın İncelemeleri: <https://www.khaama.com/category/afghanistan/>, (Erişim Tarihi: 06.06.2024).

Afgan Basınında TİKA Hakkında Görüşler:

1. Khaama Press: TİKA, Afganistan'ın kalkınması için önemli bir aktördür. Eğitim, sağlık ve altyapı gibi alanlarda yaptığı çalışmalar, ülkenin kalkınmasına ve halkın refahına katkıda bulunmaktadır.
2. TOLO News: TİKA, Afganistan'da insani yardıma öncülük eden bir kuruluştur. Özellikle doğal afetler ve çatışmalardan etkilenen insanlara sağladığı yardımlar hayat kurtarmaktadır.
3. Ariana News: TİKA, Afganistan'ın kalkınması için güvenilir bir ortağıdır. Yaptığı projeler şeffaf ve sürdürülebilirdir.

TİKA'nın Afganistan'daki Başarıları:

- Afganistan'da yüzlerce okul, hastane, cami ve diğer altyapı projelerinin inşa ve onarımını tamamlamıştır.
- Binlerce Afgan öğrenciye burs imkanı sağlayarak yurt dışında eğitim görmelerini sağlamıştır.
- Afganistan'ın tarım sektörünün gelişmesine katkıda bulunmak için çiftçilere eğitim ve teknik destek sağlamıştır.
- Afganistan'ın tarihi ve kültürel mirasının korunmasına yönelik çalışmalar yürütmüştür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK İŞBİRLİĞİ VE KALKINMA AJANSI'NIN AFGANİSTAN FAALİYETLERİNİN TÜRKİYE-AFGANİSTAN İLİŞKİLERİNDEKİ ROLÜ

3.1. Türk İşbirliği Ve Kalkınma Ajansı'nın Afganistan'daki Faaliyetlerinin Ankara-Kabil İlişkilerine Etkileri

Ankara hükümetinin aldığı ilk kararlardan biri Diplomatik misyon Kabil'de açılmıştır. Bu karara göre, Sayın Abdurrahman Samadan, 1920 yılında Türkiye'nin Afganistan temsilcisi olarak atanmıştır. Türkiye'nin Kabil'deki Diplomatik Büyükelçiliği ilk görevi olarak başlamıştır.⁵¹ Türkiye-Afganistan Moskova'da imzalanan 1 Mart 1921 tarihli antlaşmasında Türkiye ile Afganistan arasındaki resmi ilişkinin temeli kabul edilerek iki ülke arasındaki dostluk ve işbirliğinin simgesi haline gelmiş olup, karşılıklı tanınma açısından tarihi önem taşımaktadır. Şah Amanullah, Ekim 1922'de Türk Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması münasebetiyle sarayda düzenlenen törende "Türkler ve Afganlar kardeşdir. Türkler mutlu ise biz de mutluyuz Onların üzüntüsü bizim üzüntümüzdür..." ifadesini kullanmıştır.

Bu kapsamda Ankara'da Afgan Büyükelçiliği açılmak üzere Afgan bayrağını bizzat Mustafa Kemal Atatürk göndere çekmiştir. Amanullah Han Mayıs 1928'de Türkiye'yi ziyaret eden ilk devlet başkanı olmuştur. Türkiye'de bu ziyarette ilk teknik işbirliği anlaşmasını imzalamıştır. Bu antlaşmanın temel aldığı anlayış iki ülkenin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüdür. Afganistan'ın Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesi sırasında gösterdiği dayanışma ve destek, iki ülke arasında derin bir kardeşlik bağı oluşturmuştur. Bu dayanışmanın Türkiye'nin modern tarihinde önemli bir yeri vardır.⁵⁵

İki ülkenin ortak tarihi, dili ve kültürel değerleri ilişkilerin temel taşı oluşturmuş ve bu ortak miras iki ulus arasında güçlü bir bağ oluşturmuştur. Türkiye ve Afganistan'ın bağımsızlık mücadelesinde birbirlerine destek vermesi, iki ülkenin ortak tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır. Bu dönem karşılıklı yardımlaşma ve dayanışmanın en güçlü örneklerinden birini oluşturmaktadır. İki ülkenin açtığı temsilcilikler, karşılıklı anlayış ve işbirliğinin geliştirilmesine yardımcı olmuştur. İlişkilerin güçlenmesinde önemli rol oynamıştır.

⁵¹ Fazıl, 2019, s. 190,195.

⁵⁵ Akbaba, T. (2018). Türkiye Cumhuriyeti'nin Afganistan'a Eğitim Alanındaki Katkıları (1932-1938), İstanbul: Hiper link Yayınları. 130-131.

Türkiye-Afganistan iki ülke arasındaki ilişkiler tarih boyunca çeşitli aşamalardan geçmiş ve günümüze kadar her iki ülkenin dış politikasında önemli bir yere sahip olmuştur. Türkiye ile Afganistan arasında imzalanan çeşitli ikili anlaşmalar, iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde önemli rol oynamış, ekonomik, kültürel ve güvenlik alanlarındaki işbirliğini güçlendirmiştir.

Türkiye ile Afganistan arasındaki siyasi diyalog, bu iki ülkenin bölgesel ve uluslararası konularda ortak hareket etmesine olanak sağlıyor. Bu diyalog karşılıklı anlayışı ve işbirliğini artırır. Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA), Afganistan’da kalkınma ve insani yardım faaliyetleri yürüten önde gelen bir Türk kuruluşudur. TİKA’nın Afganistan’daki çalışmaları, Ankara ve Kabil arasındaki ilişkileri önemli ölçüde etkilemektedir. Bu etkiyi çeşitli yönlerden incelemek mümkündür.⁵²

- Siyasi etkisi, TİKA’nın Afganistan’a sağladığı kalkınma ve insani yardım, iki ülke arasında güven ve işbirliği ortamının oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Afganistan’ın kalkınmasına yönelik Türk desteği, Afgan halkı nezdinde Türkiye’ye karşı olumlu bir imaj oluşturmakta ve iki ülke arasındaki dostluk ilişkilerini güçlendirmektedir.
- Stratejik Ortaklık, TİKA’nın Afganistan’daki faaliyetleri, Türkiye’yi Afganistan’da önemli bir aktör haline getirmektedir. Türkiye, Afganistan’ın kalkınmasına katkıda bulunan bir ülke olarak uluslararası alanda saygınlık kazanmaktadır. Bu durum, Türkiye’nin bölgesel ve küresel politika alanındaki etkisini de artırmaktadır.
- Ticaret ve Yatırım, TİKA’nın Afganistan’daki çalışmaları, Türk firmalarının Afganistan pazarına girişini kolaylaştırmakta ve iki ülke arasındaki ticaret hacminin artmasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, TİKA tarafından gerçekleştirilen altyapı ve kalkınma projeleri, Afganistan’da yatırım ortamını iyileştirmekte ve yabancı yatırımların çekilmesine yardımcı olmaktadır.
- Ekonomik Kalkınma, TİKA’nın eğitim, sağlık, tarımı ve altyapı gibi alanlarda yürüttüğü projeler, Afganistan’ın ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmaktadır. Bu projeler, Afganistan’da iş imkanlarının artmasına,

⁵² TİKA Afganistan Ofisi, (Erişim Tarihi: 08.06.2024).

yoksulluğun azalmasına ve yaşam standartlarının yükselmesine yardımcı olmaktadır.

- Sosyal ve Kültürel Etkisi, TİKA'nın Afganistan'daki insani yardım faaliyetleri, iki halk arasındaki bağları güçlendirmekte ve halklar arası ilişkileri geliştirmektedir. Türk yardımları, Afgan halkı tarafından büyük bir takdirle

Karşılanmakta ve Türkiye'ye karşı dostluk duygularının pekişmesine katkıda bulunmaktadır.

- Kültürel Anlayış, TİKA'nın Afganistan'da gerçekleştirdiği eğitim ve kültür projeleri, iki ülke arasındaki kültürel anlayışın ve işbirliğinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Bu projeler, Afganistan'da Türkçenin öğrenilmesine ve Türk kültürünün tanınmasına yardımcı olmaktadır.

Fotoğraf 1. 6. 1921 Türkiye ve Afganistan Amanullah Han'ın Türkiye'ye ziyareti

Kaynak: AA, Anadolu Haberleri

Mustafa Kemal Atatürk (1881-1938) ve Amanullah Han (1892-1960), 20. Yüzyılın ilk yarısında ülkelerini modernize etmeye ve Batılılaştırmaya çalışan iki önemli liderdi. Her ikisi de ülkelerinde köklü değişiklikler yapmayı başardı ve modern ulus devletlerinin kurucuları olarak kabul edilmiştir. Afganistan'ın bağımsızlığını sağlayan ve ülkeyi

modernize etmeye çalışan bir kraldı. Eğitim ve sağlık hizmetlerini geliştirmiştir. Kadınların haklarını genişletti ve altyapı projelerine yatırım yapmıştır. Amanullah Han'ın reformları Afganistan'ı modernleştirmeye yardımcı oldu, ancak muhafazakar ulemanın muhalefetiyle karşılaştıktan sonra 1929'da tahttan indirilmiştir. Ve sonra da sürgüne gönderilmiştir. Ayrıca, Zahir Şah'da Amanullah Han'ın sistemini oyulgamıştır. Böylece Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra modern hükümet yapılarının oluşturulmasında önemli bir rol oynamıştır. Zahir Şah'ın Eylül 1957'deki Türkiye gezisi ve Adnan Menderes'in Haziran 1956'daki Kabil ziyareti ve ardından Celal Bayar Eylül 1958'da ziyaret etmiştir. Her iki ülke ilişkilerinin tarihsel arka planını gösteriyor. Bu işbirliği 1979 yılına kadar devam etmiştir. Bu yüzden Afganistan'ın Ankara-Kabil İlişkileri Konseyi tarafından işgal edilmesi nedeniyle sadece büyükelçiliğin açılışı sınırlı kalmıştır. Böylece Afganistan'ın siyasi bağımsızlığını kazanmasının hemen ardından bu ortak tarihsel algılardan etkilenmiştir. 19 Ağustos 1919'da Türkiye, Sovyetler Birliği'nden sonra Afganistan Cumhuriyeti'ni kuran ikinci ülke olmuştur. Türkiye ise 1921'de Afganistan'ı tanımıştır. Mayıs 1928'de Amanullah Han ve Mustafa Kemal Atatürk'ün imzalanması ve her iki ülkenin Irak ve İran ile birlikte Saadabad Antlaşması'na katılması Ankara-Kabil ilişkilerindeki en önemli tarihi gelişmeler arasında yer almaktadır.⁵³

3.1.1. TİKA'nın Afganistan'da Ekonomik İlişkiler Üzerindeki Etkileri

TİKA, Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı, 2003 yılında da Afganistan'da faaliyet göstermektedir. Ajans, eğitim, sağlık, altyapı ve kalkınma gibi çeşitli alanlarda projeler yürütüyor. TİKA'nın Afganistan'daki çalışmaları, ülkenin ekonomik kalkınmasına önemli katkılar sağlıyor.

Ticaretin Artması: TİKA, Afganistan'daki Türk iş adamlarına ve girişimcilere destek olarak, iki ülke arasındaki ticareti artmasına katkıda bulunuyor. Ajans, iş forumları ve fuarlar düzenliyor, ayrıca Afgan ürünlerinin Türkiye'ye ihraç edilmesini kolaylaştırıyor.

Yatırımların Artması: TİKA, Afganistan'da altyapı projelerine yatırım yaparak, ülkenin yatırım ortamını iyileştiriyor. Ajans, yollar, köprüler, elektrik santralleri ve sulama sistemleri gibi projeler inşa ediyor. Bu projeler, Afganistan'ın ekonomik kalkınmasına ve istihdamın artmasına katkıda bulunuyor.

Kapasite Geliştirme: TİKA, Afganistan'daki kamu kurumlarına ve sivil toplum kuruluşlarına (STK) kapasite geliştirme programları sunuyor. Bu programlar, Afganların

⁵³ Jafari, 2016, s. 11.

becerilerini geliştirmelerine ve ülkenin kalkınmasına katkıda bulunmalarına yardımcı olmaktadır.

İnsani Yardım: TİKA, Afganistan'daki doğal afetlerden ve çatışmalardan etkilenen insanlara insani yardım sağlamaktadır. Ajans, gıda, barınma ve tıbbi malzeme dağıtmaktadır. TİKA'nın Afganistan'daki çalışmaları, ülkenin ekonomik kalkınması ve istikrarı için çok önemlidir. Ajansın çalışmaları, Afgan halkının yaşam standardını iyileştirmeye ve ülkenin daha parlak bir geleceğe sahip olmasına yardımcı olmaktadır.⁵⁴

TİKA'nın Afganistan'daki bazı önemli ekonomik projeleri:

- Kabil-Kandahar Otoyolu: Bu otoyol, Afganistan'ın iki en büyük şehrini birbirine bağlar ve ülkenin ticaret ve ekonomik kalkınması için önemlidir.
- Salang Tüneli: Bu tünel, Afganistan'ın kuzeyini ve güneyini birbirine bağlar ve ülkenin ulaşım altyapısını önemli ölçüde geliştirir.
- Kabil Havalimanı: TİKA, Kabil Havalimanı'nın modernleştirilmesi ve genişletilmesi için önemli bir katkıda bulunmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti Siyasi hedeflerinin yanı sıra ekonomik hedeflerine de ulaşmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin Pakistan ve Afganistan'la yaptığı üçlü müzakerelerin yanı sıra bu ülkelerle de ticaret müzakereleri yapmaya çalıştığı görülüyor. Çünkü bu şekilde Türkiye, Afganistan ve Pakistan'a girmenin başka bir yolunu bulabilir. Lazorde yolu transit güzergahı aslında Afganistan'ı Türkmenistan, Hazar Denizi, Azerbaycan Gürcistan ve son olarak Türkiye üzerinden Akdeniz'e ve Avrupa'ya bağlayan transit projelerden biri. Bu taraftan Badakhshan'daki lapis lazuli'nin Avrupa'ya nakledildiği etki bir yoldur ve şimdi İpek Yolu canlandırma projesinin bir parçası olarak düşünülebilir. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin petrol ve gaz kaynaklarının Hazar Denizi altından geçirilerek Türkiye ve Avrupa'ya aktarılmasına yönelik planlar değerlendirilirken; Türkiye, ABD ve NATO'nun kilit müttefiklerinden biri olarak kabul ediliyor ve Azerbaycan Cumhuriyeti ile aynı tarafta yer alıyor. Bu bağlamda bölgeyi etkilemeye ve Afganistan'ı Batı'ya daha fazla yaklaştırmaya çalışıyor. Hedefleriniz ve ekonomik çıkarlarınız doğrultusunda adımlar atın. Afganistan'ın yeniden inşası için İstanbul toplantısının yapılması; Aslında Türkiye'nin siyasi nüfuzunun ve ekonomik planlarının gerçekleşmesinin temelidir.

⁵⁴ TİKA, Faaliyet Raporu, <https://tika.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 09.06.2024).

3.1.2. TİKA'nın Afganistan'da Siyasi Etkileri

Türkiye tarafından bakıldığında Türk dış siyaseti açısından Afganistan ile ilişkiler özel bir yere sahiptir. Türkiye ile Afganistan arasında tarihi, etnik ve kültürel bağların bulunması her iki devletin birbirleriyle olan ilişkilerini olumlu yönde geliştirmiştir. Sovyetlerden yeni ayrılan ve devletleşme yolunda adım atmaya yeni başlayan ve Türkiye tarafından “kardeş ülke” olarak görülen Afganistan’a, gelişimini büyük ölçüde tamamlamış ve dünya siyasetinde söz sahibi olma yolunda ilerleyen Türkiye sahip çıkmış ve bağımsızlığını kazandığından itibaren siyasi, ekonomik, kültürel vb. her alanda yardımcı olmuştur.

Türkiye’nin Afganistan’a yaptığı ekonomik, siyasi, güvenlik ve eğitim yardımları ile Bonn Konferansı’na etkin katılım ve İstanbul toplantısının düzenlenmesi de dahil olmak üzere bu ülkede barış ve istikrarın tesisi yönündeki çabaları, taraflar arasında kapsamlı ilişkilerin genişlemesine yol açmıştır⁵⁵. Usame bin Ladin liderliğindeki El Kaide grubunun 11 Eylül 2001’de New York’taki Dünya Ticaret Merkezi’ne ve Pentagon’a düzenlediği saldırılar, sadece Amerika’yı değil tüm dünyayı benzeri görülmemiş bir terörle karsı karşıya bıraktı. O zamanlar Afganistan’daki Taliban rejimine sığınan O, Washington’un bu gruptaki baskısına rağmen Amerika Birleşik Devletleri’ne teslim olmadı. Böylece Amerika Birleşik Devletleri, 7 Ekim 2001’de “Taliban’ın zalim yönetimine rağmen yıllardır unutulmuş” Afganistan’ın “kalıcı özgürlüğü” için büyük taarruzunu başlatmış ve bunun sonucunda tüm dünyanın dikkatini çekmişti.

11 Eylül sonrasında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Liderliğindeki NATO güçlerinin Afganistan’daki varlığı hem Taliban’ın otoritesinin azalmasına hem de bu ülkenin uluslararası yardım yoluyla yeniden inşasına yol açmalıdır. 2014 yılında, yani bu örgütün müdahalesinden 13 yıl sonra, askeri gücün NATO’dan Afgan ordusuna devredilmesiyle ilgili incelemede güvenliğin yanı sıra bu ülkenin ekonomik kültürel ve endüstriyel kalkınmasının önemi ve gerekliliği de vurgulandı.

Türk hükümeti Afganistan’da hayata geçirdiği ekonomik eğitimsel ve kültürel projeler ve İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı’nın (TİKA) özel faaliyetleriyle bu ülke halkının refahını ve yaşam standartlarının iyileştirilmesini sağlamıştır. Türkiye’nin Afgan polisi ve ordusuna yönelik kapsamlı eğitim programı, özellikle uluslararası güçlerin 2014 yılında ülkeden

⁵⁵ <https://www.aa.com.tr/fa>, (Erişim Tarihi: 10.06.2024).

çekilmesi ve uyuşturucuyla mücadele süreci bağlamında önemli bir katkı olarak görüldü. Türkiye, Afganistan'ın farklı bölgelerinde okullar inşa etmek için işbirliği yaptı ve ülkenin narkotikle mücadele özel birimlerini Ankara'da eğitmiştir.

Türkiye'nin Amerika ve Batılı müttefiklerine yönelik eleştirilerinden biri de NATO'nun Afganistan, Pakistan ve Orta Asya halklarının dini hassasiyetlerine saygı göstermemesidir. Kültürel ve tarihi benzerlikler ile ekonomik ve akademik destek, Pakistan ve Afganistan kamuoyunun Türkiye'yi "kardeş" ülke olarak görmesine neden olmuştur. Dolayısıyla Türkiye diğer NATO üyelerine göre Afganistan'da daha hoş karşılanıyor ve bu ülkede daha önemli avantajlara sahiptir.

3.1.3. TİKA'nın Sosyo-Kültürel Etkileri

Çalışmanın önceki bölümlerinde detaylı bir şekilde açıklandığı gibi yumuşak güç ve insani diplomasinin temelinde hedef toplumun algılarını etkileyerek onları cezbetme ve imaj yenileyerek itibar ve kamuoyu oluşturma, kendi tarafına kazanma, diyalog kurma vb. amaçların olduğu görülmektedir. Bunların sağlanabilmesi için ülkenin kültürel alan başta olmak üzere her açıdan tanıtımının yapılması çok önemlidir. Türkiye son yıllarda turizm, sağlık, medya ve dizi film sektörü vb. alanları kullanarak ülke tanıtımını yapmakta, tüm dünyada olduğu gibi Afganistan'da da bu tür faaliyetler aracılığıyla tanınırlığını artırmaya çalışmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde Türkiye ile Afganistan arasında yapılan kültür ve tanıtım faaliyetleri incelenecektir.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) 2002 yılından beri yürüttüğü faaliyetlerle Türkiye'nin kalkınma ve insani yardım politikasının önemli bir aktörü haline gelmiştir. TİKA'nın çalışmaları sadece insani ihtiyaçların karşılanmasına ve kalkınmaya katkıda bulunmakla kalmayıp, aynı zamanda önemli sosyo-kültürel etkilere de sahiptir⁵⁶. TİKA, tarihi eserlerin restorasyonu, arkeolojik kazılar, müze ve kütüphanelerin kurulması ve korunması gibi alanlarda birçok projeye destek vermektedir. Bu çalışmalar, Türkiye'nin ve dost ülkelerin kültürel mirasının korunmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına katkıda bulunmaktadır. TİKA, burs imkanları, mesleki eğitim kursları ve altyapı çalışmalarıyla eğitim alanında önemli bir rol oynamaktadır. Bu çalışmalar, özellikle dezavantajlı grupların eğitim almasına ve iş imkanlarına erişmesine katkıda bulunarak, sosyo-ekonomik kalkınmayı da desteklemektedir.

⁵⁶ <https://www.tika.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 11.06.2024).

TİKA, engellilere yönelik rehabilitasyon merkezleri, kadın sığınma evleri ve yaşlılara yönelik bakım evleri gibi projelerle dezavantajlı grupların sosyal hayata katılımını teşvik etmektedir. Ayrıca, Farklı kültürler arasında diyalog ve hoşgörüyü teşvik eden programlar da düzenlemektedir. TİKA kültürel etkinlikler, sanat ve spor programları aracılığıyla Türkiye ve dost ülkeler arasında kültürel etkileşimi ve karşılıklı anlayışı teşvik etmektedir. Bu programlar, önyargıların kırılmasına ve farklı kültürlerle saygının gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

TİKA'nın çalışmaları, Türkiye'nin dost ülkelerde saygınlığını ve imajını artırmakta, “yumuşak güç” olarak da bilinen nüfuzunu genişletmektedir. Bu durum, Türkiye'nin uluslararası alandaki etkinliğinin ve itibarının artmasına katkıda bulunmaktadır. TİKA'nın sosyo-kültürel etkileri, sadece proje alanlarıyla sınırlı değildir. Bu etkiler, toplumların gelişmesine ve kalkınmasına katkıda bulunarak, daha barışçıl ve adil bir dünya için de önemli bir rol oynamaktadır.

3.1.4. TİKA'nın Ulaştırma ve Altyapı Üzerindeki Etkileri

TİKA'nın ulaştırma ve altyapı üzerinde önemli bir etkisi vardır. TİKA, kalkınmakta olan ülkelerde ulaştırma ve altyapı projelerini finanse ederek ve destekleyerek, bölgesel entegrasyonu ve ticareti teşvik ediyor, ekonomik kalkınmayı ve yoksulluğun azaltılmasını sağlamaktadır.

Ulaştırma altyapısının geliştirilmesi: TİKA, karayolu, demiryolu, denizyolu ve havayolu altyapısının geliştirilmesine yönelik birçok projede yer almıştır. Bu projelerin arasında yeni yolların ve köprülerin inşası, mevcut altyapının yenilenmesi ve modernize edilmesi ve yeni ulaşım ağlarının kurulması yer almaktadır. Örneğin, TİKA, Afganistan'da Kabil-Bamyan Karayolu'nun inşası ve Kırgızistan'da Issyk Kul Havalimanı'nın modernize edilmesi gibi projeleri finanse etmiştir.

Ulaşım hizmetlerinin iyileştirilmesi: TİKA, toplu taşıma sistemlerinin geliştirilmesi ve modernleştirilmesi, trafik güvenliğinin iyileştirilmesi ve engelli erişiminin sağlanması gibi ulaşım hizmetlerinin iyileştirilmesine yönelik birçok projeye katkıda bulunmuştur. Örneğin, TİKA, Filistin'de Gazze Şeridi'nde yeni bir otobüs terminali inşa etmiş ve Arnavutluk'ta Tirana'da bisiklet yolları inşa etmiştir.

Ticaret ve yatırımın teşvik edilmesi: TİKA, ulaştırma ve altyapı projelerinin ticaret ve yatırımın teşvik edilmesine yardımcı olduğuna inanmaktadır. Gelişmiş altyapı, malların ve

insanların daha kolay ve daha ucuz bir şekilde taşınmasını sağlayarak, işletmelerin ve yatırımcıların yeni pazarlara erişmesine yardımcı olur. Örneğin, TİKA, Tacikistan’da Dushanbe-Kulyab Otoyolu’nun inşası ve Özbekistan’da Termez-Denau Demiryolunun modernize edilmesi gibi projeleri finanse etmiştir.

Bölgesel işbirliğinin teşvik edilmesi: TİKA, ulaştırma ve altyapı projelerinin bölgesel işbirliğinin teşvik edilmesine yardımcı olduğuna inanmaktadır. Ortak altyapı projeleri, komşu ülkeler arasında bağlantıyı ve işbirliğini geliştirmeye yardımcı olabilmektedir. Bu kapsamda TİKA, Balkan ülkeleri arasında yeni bir demiryolu hattı inşa edilmesi ve Karadeniz Bölgesi’nde denizcilik işbirliğinin geliştirilmesi gibi projeleri finanse etmiştir.

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), 2002 yılından beri yürüttüğü kalkınma ve insani yardım faaliyetleriyle ulaştırma ve altyapı alanında da önemli etkilere sahiptir. Bu etkiler, farklı coğrafyalarda ve geniş bir yelpazede hissedilmektedir. TİKA, ihtiyaç sahibi ülkelerde karayollarının inşası ve onarımı için çalışmalar yürütmektedir. Bu sayede, ulaşım imkanlarının iyileştirilmesi ve ticaretin geliştirilmesi hedeflenmektedir⁵⁷.

TİKA, ulaşım ağlarını geliştirmek için köprü ve demiryolları inşa etmektedir. Bu sayede, insanların ve malların daha hızlı ve güvenli bir şekilde taşınması sağlanmaktadır. TİKA, liman ve havalimanları gibi ulaşım altyapısının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütmektedir. Bu sayede, ülkelerin dış ticaret kapasitesinin artırılması ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesi hedeflenmektedir.

3.1.5. TİKA’nın Güvenlik İlişkileri Üzerindeki Etkileri

Afgan Taliban geçici Uluslararası Haber Ajansı’nın haberine göre Tasnim hükümetinden bir heyetin Ankara ziyareti, Taliban döneminde Türkiye ile Afganistan Türkiye, Taliban’ı arasındaki ilişkilerin geliştiğinin önemli işaretlerinden biri etkilemeye büyük ilgi duyduğunu her zaman göstermiş, Ankara’ya yakın bazı siyasi ve askeri şahsiyetleri yetiştirmenin, Özbekler ve Türkmenlerle çalışma arzusunun yanı sıra, Afganistan’ın jeopolitik ortamına da önem vermektedir. Orta Asya’daki faaliyetlerini genişletmişlerdir.⁵⁸ Taliban’ın Afganistan’da iktidara gelmesinin üzerinden iki yıl geçmesi üzerine Türkiye Dışişleri Bakanı Hakan Fidan, Ankara’da Taliban’ın geçici hükümetinin ekonomik sorumlusu Abdulgani Baradar ve beraberindeki heyetlerle görüşmüştür.

⁵⁷ <https://tika.gov.tr/en/>, (Erişim Tarihi: (12.06.2024).

⁵⁸ <https://www.tasnimnews.com/fa>, (Erişim Tarihi: 13.06.2024).

Taliban Türkiye ile daha fazla ilişki kurmaya istekli olduğunu defalarca göstermiştir. Bugün Taliban'ın ekonomik kaygılarının yanı sıra uluslararası tanınma ve tanınma ihtiyacı da Afganistan'ın Türkiye'nin memnuniyetini kazanmasına umut veren bir konudur. Siyasi ve sosyal araştırmacı Dr. Fazel Ahmad Burgit, Türkiye'de yabancı bir medyaya verdiği röportajda şunları ifade etmiştir. "Taliban hükümeti Türkiye'nin faaliyetlerini Yunus Emre Vakfı, TİKA ve Maarif Vakfı gibi pek çok önemli Türk engellemiyorlar. Ankara'nın dış politikası açısından kuruluşu Afganistan'da çalışmalarını sürdürüyor Afganistan, Orta Asya'ya açılan kapıdır ve Türkiye için hayati önem taşımaktadır.

Geçtiğimiz yirmi yılın deneyimi, Afganistan'ın başta güvenlik ve ekonomik ihtiyaçları olmak üzere yukarıda belirtilen hedeflere geleneksel yöntemlerle ve güncel siyasi ve askeri yaklaşımlarla ulaşmanın mümkün olmadığını göstermiştir. Afganistan'da 2001'den bu yana barış ve istikrarın sağlanması ve yeniden inşası için sürekli çaba gösterilmesine rağmen, bu ülkede hala istikrarlı ve güçlü bir hükümet yok, ancak her zaman dış yardıma bağımlı kalmıştır. Bu nedenle Afganistan'ın iç anlaşmazlıklarının barışçıl çözümü için başka çözümler aramalı bu ülkedeki savaş ve ekonomik yolsuzluk afyon ticareti gibi ülke krizleriyle mücadele etmelidir.

SONUÇ

TİKA, Afganistan’da neredeyse çeyrek asrı bulan geçmişinde sağlıktan eğitime, alt yapı çalışmalarından sosyal yardımlaşmaya değin toplumun en çok ihtiyaç duyduğu alanlarda faaliyetlerini başarıyla sürdürmektedir. Bu faaliyetler Türkiye-Afganistan siyasi ilişkilerini geliştirdiği kadar Türkiye’nin Afganistan stratejisine de katkı sağlamaktadır. Çünkü TİKA’nın içtimai alanlarda oluşturduğu olumlu faaliyetler Afgan karar alıcılarının zihninde pozitif bir algıya yol açmaktadır. Bu güven iklimi iki ülkenin günümüz ilişkilerini güçlendirdiği kadar gelecek kuşaklara da olumlu bir miras bırakmaktadır.

TİKA’nın Afganistan faaliyetleri aynı zamanda Türk Dış Politikasına çok vektörlü yeni bir kazanım da sunmuştur. Afganistan yaklaşık elli yıldır dünyanın iki büyük gücünün işgalini yaşamıştır. 1979 yılında SSCB’nin Afganistan topraklarını işgal etmesi sonucu on yıl sürecek kanlı çatışmalar gerek Afganistan’ın siyasi pozisyonunda köklü değişiklikler oluşturmuş gerekse de Afgan halkına büyük bir sendrom yaşatmıştır. 11 Eylül 2001’de ABD’de yaşanan terör eyleminin Batı toplumlarında Afganistan ile ilişkilendirilmesi Afgan halkının dünyanın genelinde imajının bozulmasına yol açtığı kadar ülkelerin Afganistan dış politikalarını olumsuz açılardan etkilemiştir. Bu iki süreç Afganistan’da sosyo-kültürel travmalar oluşturduğu kadar güvenlik sorunları, ekonomik sıkıntılar, dışa göç ve istikrarsızlık gibi pek çok olumsuz gelişmeyi beraberinde getirmiştir. Böylesi kırılgan bir ortamda TİKA gibi yumuşak gücün insani faaliyetleri Afgan halkının ve siyasi çevrelerinin takdirini kazanmıştır. Nitekim Afganistan’da iktidara gelen Taliban Yönetimi TİKA’nın Afganistan’daki faaliyetlerini kısıtlamamıştır.

TİKA’nın Afganistan’daki faaliyetleri aynı zamanda küresel arenada ses getirmektedir. ABD, Rusya, Çin ya da dünyanın en iyi on ekonomisine sahip ülkelerin yumuşak güç unsurları Afganistan’da bulunmamaktadır. Bu durum bu ülkelerin Afganistan’da yardım faaliyetlerine soğuk bakması kadar Afgan halkının gözünde güven krizine sahip olmasıyla da izah edilebilir. Bu noktadan hareketle TİKA’nın Afganistan faaliyetlerinin bir sonucu olarak oluşturduğu raporlar Afganistan’ın sorunlarının dünya kamuoyunda paylaşılması ve sorunlara küresel destek talebinde bulunulması açısından da önem teşkil etmektedir. Sonuç olarak, TİKA’nın faaliyetleri, Türkiye’nin uluslararası alandaki etkinliğini artırmak ve küresel barışa katkıda bulunmak amacıyla yumuşak güç stratejisini başarıyla uyguladığını kanıtlamaktadır. Bu bağlamda,

TİKA'nın gelecekteki faaliyetleri ve projeleri, Türkiye'nin yumuşak gücünü daha da pekiştirecek ve uluslararası ilişkilerdeki rolünü güçlendirecektir.

KAYNAKÇA

- AA, Anadolu Haber, <https://www.aa.com.tr/tr/saglik/>, (Erişim Tarihi: 23.02.2024).
- AA, Anadolu Haber, <https://www.aa.com.tr/tr/saglik/tika-afganistanin>, (Erişim Tarihi: 02.03.2024).
- AA, Heber. <https://www.aa.com.tr/fa>, (Erişim Tarihi: 10.06.2024).
- Afgan Basın İncelemeleri: <https://www.khaama.com/category/afghanistan/>, (Erişim Tarihi: 06.06.2024).
- Akbaba, T. (2018). Türkiye Cumhuriyeti'nin Afganistan'a Eğitim Alanındaki Katkıları (1932-1938), İstanbul: Hiper link Yayınları. 130-131,
- Akçadağ, E. (2010). "Dünya'da ve Türkiye'de Kamu Diplomasisi" 2010, s. 2-3.
- Anadolu Ajansı Farsça, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/tika-ile-islam-isbirligi-teskilatiasinda-isbirligi-mutabakat-zapti-imzalandi/3241205> (2019).
- Asna, A. (2012). "Kuramda ve Uygulamada Halkla İlişkiler. Pozitif Yayınları, İstanbul", 2012, s.23.
- Erdağı, E. (2005). The Isaf Mission and Turkey's Role in Rebuilding The Afgan State, Policy Watch, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-isaf-mission-andturkeysrole-in-rebuilding-the-afghan-state>, (Erişim, Tarihi: 20.05.2024).
- Farsça Haber, Kabul, Eğitim Üniversitesi, Yunus Emre Enstitüsü, 2018 s.202.
- Görpe, S. Ve Mengü, S.Ç. (2011) Dünyada ve Türkiye'de Halkla İlişkiler Eğitimi Üzerine: Halkla İlişkiler Eğitimine Kültürün Etkisi, 2011, s.81.
- Haber Ercis ,<https://www.haberercis.com.tr/>, (Erişim, Tarihi: 05.05.2024).
- Karadağ, H. (2012). "Bir Dış Politika Tekniği Olarak Kamu Diplomasisi: Karar Verme Süreci Üzerine Etkisi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara." 2012, s.30.
- Kiren, A. (2012). Afganistan'ın Yeniden Yapılandırılmasında Türkiye'nin Rolü (2001-2011). (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul.
- Nawabi, S. (2019). Türkiye'nin Afganistan'a Dış Yardımları. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(1), s.79-91.
- Nye, J.S. (2003). The Paradox of American Power (Amerikan Gücünün Paradoksu). Koca, G. (Çev.), Literatür Yayınları, İstanbul. S. 11.
- Nye, J.S. (2005). Soft Power: The Means to Success in World Politics (Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Yolu). 2005, s. 13-15.
- Nye, J.S. (2005). Soft Power: The Means to Success in World Politics (Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Yolu). 2005, s. 13-15.

Öztürk, E.T. (2011). “Dış Politikadaki Etkin Unsur: Kamu Diplomasisi ve Türkiye’nin Kamu Diplomasisi Etkinliği” 2011, s.3.

Tasnim News, <https://www.tasnimnews.com/fa>, (Erişim Tarihi: 13.06.2024)

TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı), (2006). Faaliyet Raporu, <https://www.tika.gov.tr> 2006, s. 19.

TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı), (2008). Faaliyet Raporu, <https://www.tika.gov.tr> 2008, s. 105.

TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı), (2015). Faaliyet Raporu, <https://www.tika.gov.tr> 2015, s. 11.

TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı), (2020). <https://www.tika.gov.tr> (Erişim Tarihi: 28.03.2023).

TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı), (2020). <https://www.tika.gov.tr> (Erişim Tarihi: 29.03.2023).

TİKA, (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı), (2020). <https://www.tika.gov.tr> (Erişim Tarihi: 29.03.2023).

TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı), (2020). Faaliyet Raporu, <https://www.tika.gov.tr> 2020, s. 14.

TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı), Faaliyet Raporu, <https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2024/01/TIKA-2022-Idare-Faaliyet-Raporu.pdf>.

(Erişim Tarihi: 02.04.2023).

TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı), <https://www.trt.net.tr/dari/fgnstn/2016>, (Erişim Tarihi: 03.04.2023).

TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı), <https://www.trt.net.tr/dari/fgnstn/2016>, (Erişim Tarihi: 03.04.2023).

TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı), (2019). Stratejik Plan, Ankara, 2019-2023, s.21.

TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı). (2019-2023) Stratejik Plan, Ankara, https://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22?Page=2 (Erişim Tarihi: 01.04.2023).

TİKA Afganistan Ofisi, <https://tika.gov.tr/office/afganistan-kabil-program-koordinasyonofisi/> (Erişim Tarihi: 08.06.2024).

TİKA Faaliyet Raporları, <https://tika.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 06.05.2024).

TİKA Faaliyet Raporları, <https://tika.gov.tr/basin-odasi/yayinlar/tika-faaliyet-raporlari/>, (Erişim Tarihi:05.04.2024).

TİKA Faaliyet Raporları, <https://tika.gov.tr/en/>, (Erişim Tarihi: 15.04.2024).

TİKA Faaliyet Raporu, (2004). https://www.tika.gov.tr/wp-content/uploads/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2004/2004%20TIKA_Faaliyet.pdf s. 1.

TİKA Faaliyet Raporu, (2004). https://www.tika.gov.tr/wp-content/uploads/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2004/2004%20TIKA_Faaliyet.pdf s. 2

TİKA Faaliyet Raporu, (2005).
<https://kutuphane.tarimorman.gov.tr/vufind/Author/Home?Author=T.+C.+Ba%C5%9Fbakanl%C4%B1k+T%C3%bcrk+%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi+ve+Kalk%C4%b1nma+%C4%b0daresi+Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1> s. 6

TİKA Faaliyet Raporu, (2005).
<https://kutuphane.tarimorman.gov.tr/vufind/Author/Home?Author=T.+C.+Ba%C5%9Fbakanl%C4%B1k+T%C3%bcrk+%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi+ve+Kalk%C4%b1nma+%C4%b0daresi+Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1> s. 7

TİKA Faaliyet Raporu, (2005).
<https://kutuphane.tarimorman.gov.tr/vufind/Author/Home?Author=T.+C.+Ba%C5%9Fbakanl%C4%B1k+T%C3%bcrk+%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi+ve+Kalk%C4%b1nma+%C4%b0daresi+Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1> , s. 8

TİKA Faaliyet Raporu, (2005).
<https://kutuphane.tarimorman.gov.tr/vufind/Author/Home?Author=T.+C.+Ba%C5%9Fbakanl%C4%B1k+T%C3%bcrk+%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi+ve+Kalk%C4%b1nma+%C4%b0daresi+Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1> s. 9

TİKA Faaliyet Raporu, (2005).
<https://kutuphane.tarimorman.gov.tr/vufind/Author/Home?Author=T.+C.+Ba%C5%9Fbakanl%C4%B1k+T%C3%bcrk+%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi+ve+Kalk%C4%b1nma+%C4%b0daresi+Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1> s. 9-10.

TİKA Faaliyet Raporu, (2007).
<https://kutuphane.tarimorman.gov.tr/vufind/Author/Home?Author=T.+C.+Ba%C5%9Fbakanl%C4%B1k+T%C3%bcrk+%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi+ve+Kalk%C4%b1nma+%C4%b0daresi+Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1> s. 22.

TİKA Faaliyet Raporu, (2007). <https://www.tika.gov.tr/wp-content/uploads/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2007/rapor2007.pdf>, s. 23.

TİKA Faaliyet Raporu, (2007). <https://www.tika.gov.tr/wp->

Content/uploads/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2007/rapor2007.pdf, s. 59.

TİKA Faaliyet Raporu, (2007).

<https://www.tika.gov.tr/wpcontent/uploads/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2007/rapor2007.pdf>, s. 6162.

TİKA Faaliyet Raporu, (2008). [https://www.tika.gov.tr/wp-](https://www.tika.gov.tr/wp-content/uploads/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2008/2008FAALİYETRA)

[Content/uploads/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2008/2008FAALİYETRA](https://www.tika.gov.tr/wp-content/uploads/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2008/2008FAALİYETRA)
PORU.pdf s. 51.

TİKA Faaliyet Raporu, (2008). [https://www.tika.gov.tr/wp-](https://www.tika.gov.tr/wp-content/uploads/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2008/2008FAALİYETRA)

[Content/uploads/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2008/2008FAALİYETRA](https://www.tika.gov.tr/wp-content/uploads/2017/YAYINLAR/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2008/2008FAALİYETRA)
PORU.pdf , s. 52.

TİKA, (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı)
https://tika.gov.tr/detailtika_dan_afganistan_da_binin_uzerinde_proje/, (Erişim Tarihi:
01.02.2024).

TİKA, Annual Report, <https://tika.gov.tr/publication/tika-2019-faaliyet-raporu-2017/> s.40-74.

TİKA, Faaliyet Raporu (2005). Ankara, 2005-2023, s.86-92.

TİKA, Faaliyet Raporu (2019). Ankara, 2019-2023, s.11-13.

TİKA, Faaliyet Raporu 2019, <https://tika.gov.tr/publication/tika-2019-faaliyet-raporu2019/>Ankara,
2019, s.9.

TİKA, Faaliyet Raporu, <https://tika.gov.tr/en/>, (Erişim Tarihi: (12.06.2024).

TİKA, Faaliyet Raporu, <https://tika.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 09.06.2024).

TİKA, Faaliyet Raporu, <https://tika.gov.tr/wpcontent/uploads/2023/01/tikafaaliyet2020web.pdf>
2020:s.84.

TİKA, Faaliyet Raporu, <https://www.tika.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 11.06.2024).

TİKA, Faaliyet Raporu. https://www.tika.gov.tr/tr/yayin/liste/tika_faaliyet_raporlari-22.

TİKA'nın Faaliyet Raporu, <https://tika.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 05.06.2024).

TRT, (2023) <https://www.trtavaz.com.tr/> (Erişim Tarihi: 10.04.2023).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOY ADI	Hamidullah AZİZİ
	EĞİTİM DURUMU
Mezun Olduğu Lise	Abu Müslim Lisesi
Lisans Diploması	Rana Üniversitesi – Hukuk ve Siyaset Bilimi
Yabancı Dil / Diller	İngilizce, Türkçe
	İŞ DENEYİMİ
Çalıştığı Kurumlar	New Kabul Bank

